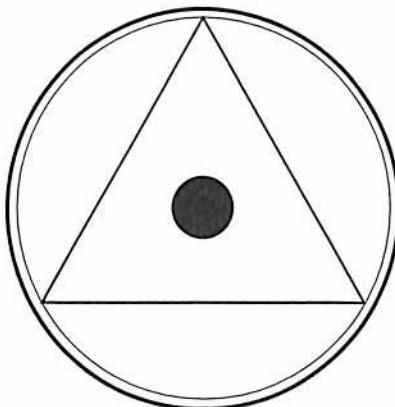

Leopold Verbovšek

KOMU (NI)SMO TUJCI?

Knjiga izzivov

JUTRO

NEPRIZNANA SORODSTVA

Ugledni nemški jezikoslovec Mayer-Lübke je zapisal (kot povzemam po H. Tumi), da krajevna imena kažejo jasnejšo sliko o ljudstvih, kot to zmore arheologija. Tudi francoski zgodovinar Gallois je na kongesu v Rimu 1903. leta izjavil: “*Il faut laisser de côté les livres et les cartes, s'en rapporter aux renseignements puisés dans le pays même*” (Pustimo ob strani knjige in papirje ter upoštevajmo sporočila, ki jih črpamo iz dežele same). Potem je bil še nemški znanstvenik Wilhelm von Humboldt, ki je zabeležil: “*S pomočjo krajevnih imen, najstarejših spomenikov, nam že davno izumrlo ljudstvo prioveduje o svoji usodi; treba je samo prisluhniti.*”

Poimenovanje neke gore ali vodnega toka je starim ljudstvom pomenilo veliko več kot danes. Ko še niso poznali zemljevidov, so se ravnali le po pripovedi. Na pot so se lahko podali s pomočjo imen, ki so v zgodovini in v vsem razumljivi obliki izražala naravne značilnosti orientacijskega objekta. Ker pa v vsakem jeziku velja pravilo o ekonomiziranju s sapo, ki je potrebna za izgovorjavo, je bila že v pradavnih časih navzoča težnja po opisu z eno samo besedo. Glavna elementa za orientacijo sta bila vzpetina in voda, vendar je teh povsod dosti. Potrebna je bila še podrobnejša določitev. “*Zaobljeni, iz ravnine se dvigajoči hrib*” je nadomeščala ena sama beseda *lub*. Ven iz pogorja, bočno ali navpično se vzpenja *kuk* (kovk), ki obsega ves opis. *Špik* nadomesti špičaste oblike pečavnega vrha. Leno tekoča reka s številnimi tolmuni ali grgavci je *Krka* (< *grgasta voda*). Naravnost neverjetna je bila iznajdljivost naših prednikov pri ustvarjanju teh preprostih, vendar izrazno bogatih poimenovanj. Zaradi svoje učinkovitosti so se lahko ohranila skozi tisočletja in jih niso mogli uničiti niti zakoni fonetike jezikov ljudstev, kateri živijo na nekdaj skupnem ozemlju ljudstva, ki jih je ustvarjalo. Pri tem pa ne smemo pretiravati z zakoni fonetike, kajti ravno pogosta raba krajevnih in ledinskih imen se ne ravna togo po pravilih, ki jih zagovarjajo jezikoslovci. Ljudska fonetika in morfologija sta pri imenih zelo konzervativni.

Pri obrazložitvi prastarih imen pa upoštevanje gornjih dejstev dostikrat ne more dati zadovoljive rešitve brez pomoči ustvarjalne domišljije, ki deluje po pravilu, da le-*tazbira in znanost odbira*. V spakedranih latinskih in nemških imenih, ki se nanašajo na sedanje slovensko ozemlje, bi težko odkrili izvorni pomen, ki se skriva v nekem krajevnem imenu, če ne bi upoštevali glasovnih sprememb v tujčevih ustih in bi ob tem ne priklicali na pomoč domišljije. Kako naj bi mogli vedeti, da kraj v ravnini, imenovan *Franz*, pomeni *Vransko*. Zakaj naj bi se neka stara slovenska vas ponašala z nemškimi imenom, čeprav sega njen nastanek v čase pred sv. Frančiškom? Ko pa izvemo, da so Borovnico nehote preimenovali v *Franzdorf* in da so isto ime neki pisarji zabeležili še kot *Vrovnc*, kar je Nemcu zvenelo kot *Fronz*, in da se je pozneje pojavilo “popravljeno” v *Franz* z dodatkom *dorf* (vas), nam postane razumljiv še razvoj *v ravensk > Vransko*. Toda slovenska

izgovorjava *v* kot *b* je zakrivila izgovorjavo ledinskega imena *V ravnici* kot *Borovnica*. Borovih gozdov ne bomo iskali po skoraj barjanskih tleh v bližini.

Potujčena imena dostikrat potrdijo izvirno obliko, posebno latinska. Od svojih namišljenih potomcev bistrejši Rimljani imen niso potujčevali, marveč le prilagajali svoji izgovorjavi, kar jim je omogočalo, da so si jih lažje zapomnili in da so jih domačini razumeli. Longaticum, za katerega so bile značilne *lo(n)ke*, kaže svoj "predromanski" izvor, ki je bil (slo)venetski. Če drži ta podmena, so Slovenci staroselci. *Hrušica* pa je že nespameten slovenski prevod iz latinskega imena *Ad pirum*, *Pri hruški*. Pa je res mogoče, da tam gori med smrekami in kraškim skalovjem uspevajo hruške? Ne – in tudi nikoli niso. Če pa brskamo po preteklosti, odkrijemo drugo, najbrž starejše in originalno ime *Ocra (mons)*. To pa pomeni enako kot v sanskrstu *sušnat, kršnat*. Ure hoda naokoli ne bi našli studenca. Etim se je pri nas ohranil v besedi *krlji*, po Apeninah pa ponekod še kot krajevno ime v enakem pomenu. Reka *Timavus* je v resnici **Tēmava*, ki priteka iz zemeljskih temin. Etim je razširjen po slovanskem svetu in torej ne more biti romanskega izvora. Ime sedanje Vrhnike izvira iz postromanskega obdobja, je izključno slovenskega izvora in nima niti najmanjše zveze z rimljanskim, vendar nič latinskim *Nauportum*. Le-to bi utegnilo izvirati iz **Na odprto* (iz notranjskih gozdov na Barje priti), nikakor pa ne more biti v zvezi z "ladijskim pristanom", kajti v latinščini poznajo *portum* in *portus* (pristanišče). Kot pri **Logačnem (Longaticum)* so tudi tukaj ohranili naš srednji spol (**Na odprtem, Na-u-portum*).

Na žalost pa teh dejstev ne uvidijo prikrojevalci zgodovine in razni slavoslavci, ki so plačani za to, da prikazujejo naš narod kot po krivdi tujcev od balkanskega debla odsekano vejo. Ti ljudje svojih zmot, tudi ko bi hoteli, ne bodo priznali. Kljub isti šolski izobrazbi kot jo imajo razni "režimski raziskovalci", bodo moja odkritja zanje zbirka golih naključnosti. Toda tisti, ki jih bodo prebirali in morda preučevali, se bodo prepričali, da sem zbral množico "naših" imen po Alpah in v severnih Apeninah, ki izključujejo naključnost. Zbral sem jih veliko število in v vsakem izmed njih sem našel v sorodni obliki tudi enak pomen, kot ga imajo naši toponimi. Mesto Macerata v deželi Marche se je do V. stoletja tudi pri Latincih imenovalo *Recina* (izg. *rekina* > *rečina*), zdaj *Castelplanio* v ankonski pokrajini ob ruševinah rimljanske naselbine z imenom *Planina*. In koliko je raznih krajev po imenu *Pianezza, Plane, Plans* itd. po Alpah? Pa *Lago Verbano* (L. Maggiore) z gotovo istim pomenom kot *Vrbsko jezero* in razne *Vrbe* (brez vrb)?

Naši predniki so živelji na ozemljih, ki ohranjajo takšna imena in katerih le malo najdemo vzhodnejše ali južnejše od Slovenije, pač pa mnogo pri zahodnoslovanskih narodih. Kako naj bi se torej Slovenci odcepili od raznih "bratov" in naselili v VI. stoletju v Alpah, se naglo prilagodili življenju v gorah, ustvarili večino orientacijskih poimenovanj na podlagi svojega jezika in jih raznesli daleč po Evropi?

Slovenci smo avtohtono ljudstvo, enako kot več Slovincov in obe veji Lužičanov ter v dobršni meri Poljaki in Čehi. Hkrati z njimi smo najbolj neposreden ostanek nekdanjih (Slo)venetov, ki so bili v bronasti in železni dobi prebivalci največjega

dela Evrope. Naš jezik je pravcata okamenina med govoricami evropskih narodov, ker je ohranil prastare značilnosti iz skupnega prajezika. Toda zemlje lačni predstavniki od velenemštva naprej, za njimi vseslovanstva iz Moskve in Prage ter nazadnje leta 1918 vsiljeni bratje so hoteli izničiti kulturni pomen naše preteklosti in avtohtonosti, da bi upravičili svoje imperialistične težnje. Enim in drugim smo potomci nekih balkanskih klatežev in naš jezik se je zaradi oddaljenosti življenjskega prostora samo "diferenciral".

V stari Avstriji in v obeh Jugoslavijah je bilo nevarno za kariero zgodovinarja ali jezikoslovca, ki bi si drznil javno izraziti dvom o vsiljeni teoriji slovenske naselitve v Alpah. Od takšnih ljudi nismo mogli pričakovati prave poglobitve v probleme, ki zadevajo naš obstoj. Verjetno ni primera v Evropi, da bi si razne univerzitetne avtoritete vse življenje prizadevale iskat po zgodovini in lingvistiki "dokaze" v škodo lastnemu narodu in ga prepričevati, da je brez zgodovine, brez državnih izkušenj in nesposaben za samostojnost. Pri tem početju so se vedno oslanjali na prejšnje avtoritete, največkrat nemške, in pridno navajali vire. Sklicevanje na slavna imena je veljalo kot najmanj nevarna metoda.

Nekdo med njimi je vse življenje po vzgledu tujih avtoritet odkrival sledove antičnih Karnov, "mešanega ilirsko-keltskega plemena" in ni opazil, da je znanost medtem že opravila z Iliri in priznala zamenjavanje le-leh z Veneti. Tako smo bili osrečeni z odkritjem, da so po VI. stoletju priseljeni Slovenci začeli prevajati latinske toponime v slovenščino (Ad pirum = Hrušica, Bergona = Breginj), čeprav še Latinci tega niso počeli. Po mnenju F. Kosa je imena naših rek npr. moč pojasniti le s pomočjo znanja latinskega in keltskega jezika in pri večjih rekah so ohranili latinska imena. Neverjetno! Neka druga avtoriteta meni, da so Slovenci imena nekaterih rek spremenili, malo prenaredili ali predugačili tako, da bi človek mislil, da so pristna domača, čeprav so ostanki keltskoromanskega izvora. F. Bezljaj v Slavistični reviji, 1954, na str. 374-391 obravnava imena in med drugim pravi: "Vse, kar gre preko Visokih Tur, je sumljivo in celo toponomistični delavci (npr. Schiffmann) so dali Slovencem prevelik delež." In celo J. Tominšek, ki ne zanika obstoja naših toponimov na ozemlju tja do Švice, meni, da so utegnili nastati šele po VI. stoletju. Le kako naj bi jih do tja raznesli maloštevilni in komaj prispeli Slovenci? Potem bi jih moralno biti toliko kot splošno priljubljenih Keltov, ki so bili navzoči za vsakim evropskim grmom in ki so kljub pripisani jim veleumnosti neumno, izginili skoraj čez noč.

Jezika Keltov skoraj ni bilo. Na tega se lahko sklicujejo samo ljudje, doma in na tujem, ki imajo od tega korist in slavo. Jezik v imenih krajev, gora in rek na nekdanjem venetskem ozemlju, je lahko samo tisti, ki je še dandanes razumljiv našim preprostim ljudem, tj. jezik Slovenov, Venetov. Napisni iz Esteja, Padove in Recije so razumljivi, če le poznamo venetsko pisavo in zakone staroslovanske fonetike. Tujcem pa je potrebno tudi znanje slovenščine in njenih narečij, a tega ni imel niti eden med njimi. Zato so drug za drugim prepisovali učene neumnosti iz enciklopedij in dizertacij.

Juliju Cezarju je bilo jasno, da so ljudje v Bretagni Veneti. Tacit je vedel, da so venetska tudi ljudstva ob Baltiku in isto je bilo znano Polibiju, ko je zapisal: "*Iuxta adriaticum mare natio vetusta habitat, quae veneta dicitur*" (Ob Jadranskem morju prebiva starodavno ljudstvo, ki mu pravijo venetsko). Bretonci imajo najmanj 200 besed, ki so razumljive razen njim še Slovencem. Boerijev slovar benečanskega narečja obsega najmanj 500 takšnih besed, morda 50 germanskih (vojaška terminologija) in čisto latinskih bore malo. Pironov furlanski slovar že pri površnem prelistanju ponuja več kot 200 slovenskih besed, drugo pa je vse iz sosednjega benečanskega narečja z venetsko dediščino vred. Toda v nobenem od njih ne bomo našli keltskih besed.

Odkrivanje keltskih in ilirskih korenin v naših imenih in kmetijsko-pastirskem izrazoslovju je nujnost, brez katere se ne more obdržati pri življenju slovita priselitvena teorija. Ampak teh korenin ni, so le naše. Tako postane ničeva teorija o naši odcepitvi od južnega slovanskega debla, tj. o našem najbližjem sorodstvu s Srbi.

Prepričan sem, da je tudi pazljivosti dobro mislečih unitaristično usmerjenih raziskovalcev pri nas ostalo neznano dejstvo, da so lingvistični ostanki starega, nelatinskega prebivalstva v Apeninah naravnost neverjetno številni. Priznavajo jih kot predlatinske, nelatinske, oskijske in umbrijiske, čeprav povsem ustrezajo vsebinsko zahodnoslovanskim besedam. Po sorodstvu sem vezan na kraje v notranjosti med Markami in Umbrijo. Poznam jih dobro in govorico prebivalcev tudi. Zato mi ni bilo težko ugotoviti, da imam opravka z relitti, za katere imamo pomensko ustrezne sopomenke v našem besedišču. Precej sem jih prikazal v tej študiji. Vedeti moramo, da so tam obširni predeli, ki so bili latinizirani šele proti koncu prejšnjega tisočletja in v katere ni stopila noga Latinca v času imperija. Ponekod se je pokristjanjenje končalo v XII. stoletju, kar pomeni, da so ostali izredno dolgo izolirani od rimskeh duhovnih in materialnih vplivov.

Vse arheološke najdbe pa pripadajo villanovski kulturi žarnih grobišč in tip naselij (gradišča) je isti kot pri nas. Zato se lahko vprašamo: *Ali so se tudi tisti (Slo)veneti preselili tja iz Zakarpajja ali Balkana?*

Iz dokaj bližnjega časa so izredno številni jezikovni ostanki prejšnjega prebivalstva, ki se kažejo v imenih krajev po vsej Severni Italiji in Švici. Ti toponimi so po obliki in pomenu čisto enaki našim. Kako to? Ali je bilo v VI. stoletju slovenskih "pritepencev" toliko, da so se lahko naselili daleč tja v Francijo?

Najstarejši *oro-, hidro-* in *toponimi* po vseh Alpah so venetski; niso niti latinski niti keltski. Bralec bo z luhkoto razumel pomen tistih, ki jih navajam. Ob upoštevanju dejstva, da so prebivalci teh dežel ohranili posebnosti v družbeni strukturi (institucija vasi, dvanajstije itd.) in ljudskih običajih, ki jih ponajvečkrat zunaj alpskega prostora ne najdemo in ki so enaki le našim, se nam vriva grešna misel, da gre samo za neko množico dokaj bližnjih sorodnikov, ki so v času dobrega tisočletja prevzeli ali izoblikovali druge jezike. Jaz sem trdno prepričan, da je tako. Veselilo bi me, če bi našel čim več somišljenikov doma in v tujini, kar bi pomenilo tudi lep prispevek k duhovnemu zedinjevanju Evrope.

PRIKRITE ZVEZE IN KULTURNA DEDIŠČINA

NAJPOGOSTEJŠE GLASOVNE SPREMEMBE PRI OBRAVNAVANIH IMENIH

Z upoštevanjem uveljavljenih pravil o glasovnih (fonetičnih) spremembah, ki so spremljale nastajanje evropskih jezikov, lažje odkrijemo pradavni pomen besed. Skupek glasov (soglasniki in te povezujoči samoglasniki) ustvarja besedo, katere naloga je priklicati iz spomina predstavo nekega stvarnega ali duhovnega pojma. Besede pa so kot kamenčki v starodavnem mozaiku povezane v prikaz pojma, stanja ali dogodka. Jezik kot neka slika v tisočletjih utrpi spremembe. Njuni elementi se obrusijo, obledijo, toda v njih je kljub obrabi moč poiskati prvobitno obliko. Vse jezikovne spremembe so namreč posledica naravnih zakonitosti, ki jih je razkrila moderna znanost. Toda o njih v pričajočem delu ne bomo razpravljali, saj je naš namen samo to, da bi s pomočjo zbranega besednega materiala (predvsem imen) opozorili na značilnosti, ki izpričujejo izvor Slovencev in njihovo sorodnost z drugimi narodi.

Kljub temu pa moramo laičnega bralca seznaniti z najbolj pogostimi glasovnimi pojavi, da bo lažje dojemal razvoj obravnavanih besed.

Na prvem mestu naj omenimo polglasnik *ë*. Ostal je tuj grškemu, latinskemu in germanskim jezikom, ki so si ga privzeli kote *a* ali *a*. Ohranjen pa je v francoščini, bretonščini, ladinski govorici, nekaterih severnoitalskih narečijh (ni ga v furlanskem jeziku). Ne najdemo ga pri Srbih in Hrvatih. Tudi panonski del Slovencev ga nima; zato na Štajerskem pravijo psu *pës* in ne *pës*, Srbi pa *pas*. Posebno težko so rimski kulturonosci v prejšnjem tisočletju prilagajali svojemu jeziku izgovorjavo (slo)venetskih besed s polglasnikom na začetku: *ëlba* = *Elba*, iz venetskega debla *lëb*, *ëlb* = *slovenski lub*; glej tudi Lubija, Lubnik, lobanja (otok Elba ima obliko luba, zaokroženega hriba). Pomagali so si tudi z *a*: *alb*, glej Alba, Alpe, Albanija (vselej v zvezi z geološko izboklino). Romanska in germanska izgovorjava sta zahtevali pisavo in izgovorjavo *Erto* (vas nad Piavo, rt), *Artegna* (*Rtno* = *Ratenj*), narečno italijansko *artond* za *ërtond* namesto knjižnega *rotundo*. Naš *Rjavec* je zaradi tujega načina pisanja postal *Erjavec*, smrt pa smert, verba itn. Polglasniška vrednost glasu *r* naj bo prepuščena jezikoslovcem.

Samoglasnik *ü* zveni med *i* in *u*. Imajo ga nekatera ital. narečja, francoščina in nemščina, pri nas pa prleško, gornjevipavsko (*kühnja*) in ribniško narečje, balkanski jeziki pa ga ne poznajo.

V skupnem prajeziku je obstajal tudi glas trdi *i*. Starodavno Milje bi bilo primernejše pisati kot *Mylje*: romaniziranci so venetsko obliko prevzeli kot **Mulja, blatni kraj*.

V germanskih ustih je poudarjeni *i* v srednjem veku prešel v *aj*: *vri sind* = *frei sind*, slovensko: *so svobodni*. Enako: *Teut(on)i* > *Tiutsche* = *tajče* > današnji *Deutsche*.

Praoblika za našo *Gilo je pri Nemcih ostala kot *Geil*, izg. *gajl*, slovensko *Zila*. S poznanjem tega pravila bomo razumeli *Feistritz* kot *Bistrico* tudi severno od nas.

Pravijo, da je naglašeni samoglasnik *a* na "keltskem" ozemlju prešel v široki *ē*, toda kjer koli vemo za obstoj venetske podstati, naletimo na ta pojav: italijansko: *casa* > *chesa*, francosko: *cher* < latinsko *carus*, slovensko *čer* < *venetsko *kar* (*Kras*, *Karavanke*, *gora*).

V romanskih jezikih obstajajo enaki dvoglasni samoglasniki (diftongi) kot v slovenščini. Posebno zanimiv je na primer *ua*: *uada* > *voda*, reka *Adda*.

Slovenski nosnik *oñ* se je ohranil kot ozki *ó*: *loñka* > *lóka*, primer: *Škoffja Loka*, *Logatec* < *Longaticum* (kraj z logi ali z lokami). Nosni element se je pri nas izgubil pred letom tisoč našega štetja, v italijanskih in nemških toponimih pa se je lahko ohranil: *Laak*, *Lang-* oziroma italijansko *Langhe*, *Locarno* (obakrat iz venetskega *loñka*). Zato tu najdemo odgovor na vprašanje, v katerem obdobju je prevladala govorica tujcev.

Samoglasnik *a* se je moral že v jeziku Venetov omehčati v *ja* (jotiranje tega samoglasnika v začetni poziciji): *Javornik* < *abernik, (*j)abolko* (prim. še *oblo*), *Ancona* > *Jakin*, *Ader > *Jader* > *Zader* (*j* pri Italcih kot *z*), *Jadran* (*Adria* = kraj v zalivu), Germani pa so v Alpah prevzeli npr. *Jesenice* kot *Assling* itd.

Pri imenih na območju Alp imejmo pred očmi tudi *akanje*, tj. zamenjanje med samoglasnikoma *a* in *o*; prim. na Cerkljanskem *škaf* ↔ *škof*.

Od soglasnikov velja najprej opozoriti na *p*, *b* in *v*. Prvi od teh se je v evropskih jezikih pogosto sonoriziral (postal zveneč; prim. *Polec* > *Bolec* = *Bovec*), druga dva pa se velikokrat zamenjujeta (*b* = *v*; prim. *Beligrad* = *Veligrad*, *Vrelih* = *Brelih*), *Vravnic* > *v Borovnici*). Zato poznamo *Benetke* in ne *Venetke*. Svetnika *Saba* so vzhodnjaki slišali kot *Sava* in *barbari* so zanje *varvari*. Naš *Bel(j)ak* se je razvil iz *Vel(j)ak*, kar potrjuje tudi nemški *Villach*. Nemci so zapisovali obo glasa ali kot *b* ali kot *w*. Na to pravilo se velja spomniti pri branju alpskih toponimov. Ne bi smeli pozabiti, da so Nemci naš razločno izgovarjani v slišali kot *f*, Grki pa ga niso niti poznali (zato so rekli *Enetoi* namesto *Venetoī*); v arabskem jeziku pa ni niti v niti *p*.

Začetni nemški *pf* velikokrat nadomešča naš *p*: *pflug* < *plug*.

Izklučno na tistem jezikovnem območju Pravenetov, ki se je romaniziralo, se je iz začetnega *v* ali *w* pred samoglasnikoma *a* ali *e* razvil goltnik *gu*: ven. *Varda* > *it. Guarda*, fr. *Guarde*, nem. *Wehr* > *guerra*, *guerre*.

Zaradi sonorizacije nezvenečit postane zveneči *d*, ki pa se v romanskih jezikih zlige s stranskima samoglasnikoma in izgine. Pravilo je pomembno pri razlagi romanskih toponimov v Alpah. Slovaki in Čehi še dandanes imenujejo *Dunaj* po svoje kot *Viden*, kar so Latinci prevzeli kot *Vienna*; prvim *Dunaj* pomeni le reko Donavo.

Latinci in Grki so obdržali prastari *h*, kakršnega najdemo v imenih *hiems* = slovensko *zima* (indijsko ime Himalaja pomeni *Dežela zime*) in *halogeni*, tj. *soli ustvarjajoče prvine* (jod itd.). Germani so od starih Venetov ponekod prevzeli besede s *h* (*Halle*, *Hallein*, oboje v zvezi s soljo kot *Hallstatt*) drugod pa z mlajšim *s* (*hal-* > *sal-*; prim. *Salzburg* = slov. *Solnograd*). Na enak način se je razvila beseda *hala*, ki se v italijanščini sliši *sala*. Nazoren je primer imena reke *Zila* (glej geslo *Zila, Gail*): Germani so to ime prevzeli še v stari venetski obliki *gila* (nastali iz *hila = *mrzla* reka; primerjaj idrijsko-cerkljanski *g* = *h*), Slovenci pa so dobili po pravilug > *z* (kakor tudi italijanskog) lastno obliko *Zila*. Toda v romanskih jezikih (in tudi v našem) večkrat naletimo na pojav *gi* > *hi* > *i*: lat. *regina* (kraljica) > fr. *reine*, tako tudi *rekina > *regina* > *reina* > *Rajna*, *Rhein*.

Pri razlagi starih toponimov na romaniziranih območjih se moramo zavedati pravila o mehčanju goltnikov (palatalizaciji) pred samoglasnikoma *i* in *e*. Klasična (prava) latinščina glasov *č*, *ž* in *c* ni poznala, temveč le *k* in *g*, ki sta bila izražena s črkama *c* in *g*. Zato so izgovarjali *Cicero* kot Kikero. Mehčanje goltnikov se je pojavilo z osvajanjem venetskih ozemelj in s številčno prevlado (sicer latiniziranega) venetskega etničnega clementa. Cerkvena latinščina, ki se je razumljivo pojavila v že zapozneli antiki, se je ravnala po ljudski govorici (italijansko izgovorjeno *Čičero*, francosko in špansko *Sisero*). Iz klasično latinskega *scio* (izg. *skio*, *vem*) so tostran Alp ohranili izgovorjavo *šio*, onkraj pa *sio*. Italijani, Furlani, Ladinci in Romuni so ohranili omehčani *c* = *k* v glasu *č*; na Pirenejskem polotoku imajo *ç* (zobni *s*), v dalmatinskem narečju kot ostalini stare dalmatske italščine pa se ohranja klasični latinski *ki* (stenica = *kimak*, ki se v italijanščini glasi *čimiče*).

Ob upoštevanju te bežno nakazane ugotovitve v zvezi z goltnima soglasnikoma, se nam mora vsiliti pomislek glede toponima *Celeia*: ali je to *keleia* ali *celeja* ali *seleja*. Rimljani so bili praktični pri izdelavi zemljevidov: *imena so zapisovali tako, da so jih domačini še razumeli in vojakom lahko pokazali pot*. Zato bi bila najbolj sprejemljiva tretja inačica, ki jo je tudi moč obrazložiti z etimom *selā*: *torej naselja, selišča*. Slovenska izgovorjava s *c* ni utemeljena. Pa še to: Latincu bi zvenela bolj domače oblike brez samoglasnika *i*, tj. *celea*. M. Bor je v napisu s pyrgijske ploščice odkril besedo *selje*; torej inačica *seleja* ni iz trte izvita. O mehčanju soglasnikov bomo spregovorili še sproti ob obravnavanju posameznih primerov.

SORODNOSTI V VSAKDANJI GOVORICI VENETSKIH POTOMCEV

Zdaj se svet že lahko smeji nemški lingvistični šoli in njenim epigonom, kot je bil npr. goriški izraelit Ascoli. V publikaciji *L'Italia dialettale* (VIII, str. 105) izraža prepričanje, da je prehajanje *a* > *è* najbolj zgovoren dokaz za navzočnost keltskega substrata. Ta prehod je v veljavi po vsej Romagni in v dobršnem delu pokrajine Pesaro, v pokrajini Bergamo itd. kot npr. v: *mano* = *mèna*, *madre* = *mèdre*, *casa*

= *chësa* in vsi nedoločniki spregatve na *-are*, kot npr. *fare* = *fè*, *lavorare* = *lavurè*. Ta pojav velja tudi za Ladine in Francoze, ne naletimo pa nanj pri Furlanih in "pravih" Italijanh. Skratka, ta pojav je omejen na ozemlje nekdanjih Venetov. Furlani ga niso mogli sprejeti, ker se je njihova govorica razvila povsem ločeno od naštetih, tako časovno kot geografsko.

Toda pri romaniziranih apeninskih (kultura Villanova) in alpskih ljudstvih je mnogo jezikovnih pojavov, ki so tuji tako klasični kot vulgarni latinščini. Tem romanizircem so zoprni dvojni soglasniki: *ballare* = *balè*, *fattura* < *factura* = *fatura*. Nezveneč dental *t* med dvema samoglasnikoma preide v zvočnejši *d*, nezveneč glas *p* v *b* ozziroma *v* (posebno južno od Pada). Tako kot mi izpuščajo nepoudarjene vokale. Precej pozna je alpsko romanska in francoška palatalizacija soglasnika *k* pred *a*: *caballum* > *cabal* > *caval* > francoško *cheval*; *Carolus* > *Tšarles* in od XII. stol. naprej *Charles*; v furlansko **cadrega* > *cadreie*. To velja pri Ladinih: it. *bocca* je pri njih *bocia*. Naša stara oblika *kar-* je imela ponekod enak razvoj, tj. *kar* > *čer* (*čerje*, *Čerin*), drugod se je *k* ohranil (*Karavanke*, *Kambreško*), dostikrat pa je postal zveneč, kar nam je zapustilo *g* (**karovje* > *gorovje*, **kara* > *gora*, *Karantanija* > *Goratan*).

Ladini v Val Badia, vsi švicarski Retoromani in Francozi ter zahodni Slovani nimajo glasu *dž*. Mi, Kašubi, Bretonci in Francozi imamo neko skupno potezo v rabi nemega *e*. Latinska glasovna skupina *qu* je Ladinom popolnoma tuja: italijansko *questo* je pri njih *chësc* (izg. këš). Tako kot naši Korošci (*šidlo* > *šilo*) tudi oni vrivajo *d* pred *l*: italijansko *serale* = *surëdl*. Tega pojava ne pozna Furlani, pač pa so oboji ohranili nekoč nam skupno besedo *tolpa*: pri Ladinih je postala *tlape*, pri Furlanih *clape* (*tl* > *cl*), ki jo Primorci poznajo kot *klapa*. Konstrukcija vprašalnega stavka je pri Ladinih sorodna naši: "Vëni pa a desturbe?" (Pa prihajam motit?) ali še lepše: "Ma chi ie pa chisc (izg. kiš)?" (Ma kdo pa je ta?). *Les* jim je *gozd* (južni Slovani nimajo te besede); *la mëisa* (izg. mëjza) = miza (pri južnih Slovanih je ne pozna, ker jim je *stol* rabil za oboje); *les vačes bësa* (krave bezlajo); *lsorëdl bruesc* (il sole brucia); *vardè les bïsces* (varovati ovce); *liagher à copè n bel ciamurc* (italijansko *il cacciatore ha abbattuto un bel camoscio*, lovec je ustrelil lepega gamsa); *se vistè l guant da festa* (oblekel se je v praznični gvant); *gostè* = zajtrkovati; *smilè se* = ljubkovati (*smilovati se*).

Za druge jezikovne reflekse pri Ladinih glej poglavje o križu. Nimam namena, da bi se spuščal v poglobljeno razpravljanje, pač pa želim opozoriti bralce na neke značilnosti, ki so vredne globljega preučevanja. Jezikovne sorodnosti ne izvirajo samo iz pradavnine.

Po vaseh v pokrajini Ancona je slišati pravljico o *Princu prašiču*. Takole se začenja pripoved: "Er puorco (italijansko *il porco*) volea sposà (voleva sposare) quell'antra fija (quell'altra figlia) der mulinaro (del molinaio). *Tista* stacette n' po' (stette un poco) indecisa ..." (Prašič je hotel poročiti drugo mlinarjevo hčer. *Tista* pa je oklevala ...). Ni dvoma, da gre za predlatinski kazalni zaimek, ki se je ohranil (morda po kontaminaciji z latinskim iste, *-a*, *-ud*) v obliki *tista* za moški spol v

ednini, *tisti* v množini ter *tista* in *tiste* za ženskega; pravilna oblika v italijanščini se glasi *codesto*.

Nekoliko severneje, že v pokrajini Pesaro, v vsakdanji rabi nameščajo predlog *con* s prastaro in naši sorodno obliko *sa*: "Ci vieni sa me? – Sa chi?"

V pokrajini Pesaro, Romagni in pri Retoromanih okrepijo prepozicijo in (po naše *v*) na enak način kot naši Beneški Slovenci, tj. s členico *t* (naše ta): *tén chësa* (in casa = v hišo), *tén moment* (in momento = v hipu); je stau *tan* u dvore, *tu nedelju* = v nedeljo).

Ideološko neobremenjeni jezikoslovci bodo morda le opazili, da nekaj ni v redu v dosedanjih razlagah imen Galci in Kelti. Galci naj bi živel v Apeninah poleg Oskov, Umbrov, Picenov in Etruščanov še v Padski nižini ter na zahodu v Bretanji, Kelti pa naj bi nadomeščali predvsem venetska ljudstva povsod drugod – tja do stare Panonije. Enaki etimi, enaka morfologija in ista fonetična pravila, ki se kažejo v krajevnih imenih in kmečko-pastirskem besedišču na vseh območjih, ki jim zdaj priznavajo slovansko naravo, jasno kažejo skupen izvor in slovanske poteze. Skoraj vsa tista imena in samostalnice razumejo le zahodni in severni Slovani. Kako je torej mogoče vztrajati pri obstoju Keltov in Galcev (pa še Ilirov), ko pa njihovi francoški, britanski, italijanski in nemški "potomci" niso sposobni dojeti pomena osnovnega besedišča na lastnem ozemlju? Rešitev problema se ponuja v priznanju obstoja Venetov, ki niso nekakšna slovenska pogruntavščina. Keltskih ali galskih besed kmalu ne bo več moč dokazovati. Mimogrede povedano, rod z imenom Kelti ali Galci je utegnil pripadati istemu ljudstvu Venetov, vendar kot neki posebni družbeni plasti, najbrž trgovcev, težje pa vojščakov. Ampak iz teh dveh domen nimamo nobenih ostankov njihovega strokovnega besednjaka.

Kadar se raznim narodom pripadajoči jezikoslovci ne drznejo več vztrajati pri "keltski" kulturni dediščini, se rešujejo s pojasnili o "predromanskem izvoru". Pri Italijanh so takšnega izvora vse besede, ki jih ni moč pripisati Latincem; takšnih besed pa je v severnem delu več kot polovica, še zlasti v narečjih.

Prav nič naključne sorodnosti z našimi besedami odkrivamo v izrazih, ki jih uporablja kmečko prebivalstvo še dandanes. V naslednjem prikazu se bomo naslonili na besede iz italijanskega knjižnega jezika. *Lavandino* = umivalnik; v Romagni in Venetu *scàfa*, furlansko *scafar* (primerjaj škaf); *bambola* = punčka; v Piemontu *tèta*; *brina* = slana, mraz; v Markah *vruscina* (rastline so kot opečene); naj bo iz *vročina* ali iz *bruciare* = goreti, gre za čisto venetsko dediščino; *casa*: *dom*, hiša; lombardsko *bàita*, sardinsko *dòmo*, *catino* = kupica, skledica, Aosta *còp*, ligurijsko in piemontsko *cùpa*, toskansko *scudella*; *corredo da sposa* = v Piemontu, Lombardiji, Emiliji-Romagni, Benečiji, Markah, Pugli in Kalabrijidóta (slovensko *dóta*); *fango* = blato; piemontsko *mauta*, lombardsko *mòlta*, romagnolsko in markežansko *malta*, benečansko *smalta*, v Poadižju *bòrbe* (množina); *favilla* = iskra, piemontsko *trisca* (< *trëska*), romagnolsko *streia* (< *strela*); *fornaio* = pek, Poadižje, Benečija in Furlanija *péch* (izg. pek); *giacca* = suknjič, sardinsko *giancheta* (ohranjen še nosnik *n* kot pri stari slovenski besedi

janka), benečansko *iachéta*, furlansko *iachète*, lombardsko *giachèta*, v Poadižju *zachéta* (primerjaj slovensko *jakna*); *madia* = *mentrga*, skrinja za mesenje testa, v Aosti *càsia d'ampactar* (skrinja za **anpektariti* > **napektariti*, tj. peketi, peči), ligurijskomèia ali *mèisia* (torej < *mejšati), piemontskomésa ali *misa*, benečansko *mésa*, markežansko *vintla*; *nebbia* = megla; Poadižje *mòza* (muža, vlaga); *pozzanghera* = mlakuža; piemontskogurch (primerjaj italijanskogorgo in slovensko *Krka*), v Poadižju *lòca* (primerjaj slovenskolóka); na Sicilijigórna (pri nas jegorna nekakšen žleb); sardinska *luzzina* (lužina, luža); *vicolo* = tesna uličica, v Poadižju *iassa stretta*; izhaja iz venetske besede **gassa*, katere *g* je prešel že v rimski dobi v *i*, kar dokazuje, da beseda ni prišla iz germanskih ust; furlansko *gòsse*; *tartagliare* = jecljati; v Trentu rečijo *bezgolàr* (primerjaj z *Bezjaki*, po Trubarju ljudje z ne povsem našo govorico, Hrvati); *soldo* = sold, drobiž, furlansko *carantan*; *ragazzo* = fant, poba; v Poadižju *pòb*; *ripararsi dalla pioggia* = poiskati zavetje pred dežjem; v Aosti *betése* (*b* < *m*) *a sohta* (< na suhoto) ali pa *beté a sciuuha* = italijansko *mettere + venetsko suho*; italijansko *rugiada*, *guazza* = jutranja rosa, Aosta *rohò*, *rosà* in *rozó*, lombardsko *roscel*; italijansko *seggiola* = stol, v Aosti *caéia*, *caréa* in *caréia*, ligurijsko *caréa*, lombardijsko *cadréga* in *cadréia*, Pesaro *caréga*, Emilia-Romagna *cadréga*, benečansko *carega*, furlansko *chiadrèe* in *ciadrèe*, na Goriškem pa *kandrega* (tj. v najstarejši obliki, ki še ima ohranjen nekdanji nosni *n*).

Prepričani bodimo, da si Slovenci niso izposodili pri Furlanih naslednjih besed: *grubian* = grobajan, surovež; *tròp* = trop, čreda; *còs* = koš; *lòze* = lož; *tàmar* = tamar, obor za živino; *muci!* = molči!; *zave* = krota, krastača; *cròt* = žaba; zanimiva pomenska zamenjava; *clòp* = klopotec (gnilo jajce); *gòrne* = gorna, žleb; *cionc* = čok; *ciespâr* = češplja drevo in *ciespe* = češplja sadež (ne pa tuja nam sliva); *cimbar* = cimbora; *ciamòz* (< camuz, * < kamnovc) = gams (ni nemškega izvora); *crèn* = hren; *cramar* = kramar; *rìse* = ri(n)ža; *pustòt* = pustota, pušča (prim. Pustertal); *razze* = raca; *ruta* = ruta (ovratna); *smuola* = smola (namesto it. pece); *storz* = storž; *stràsit* = strašilo; *pita* = pitka, putka; *trèp* = zatrep; *piz* = peč (kot čer, pečina).

Silno zanimiva je beseda *polésine*, ki jo vsebujeta furlansko in benečansko narečje. Furlani imajo obliko *polesin*, italijansko *deposito di melma che finisce a formare un isolotto* (glenasta naplavina, iz katere nastane otok). Mesto Adria leži na robu ozemљja, imenovanega *Polésine* (tj. poležine).

Furlanski jezik uporablja več kot dvesto besed iz našega skupnega besednjaka, skoraj nič germanskih (langobardskih) in prav nič keltskih, ki bi jih tako radi prikazali.

Zagovorniki jugoslovenarstva so nas učili, da besedi *nono* in *nona* izvirata iz furlanščine. Mar so si tudi Lužičani tam izposodili sorodni besedi *nan* = očka in *nanowski* = očetovski? Tudi to je del venetske dediščine.

V okolici Pesara uporabljajo besedo *ciuveia* (izg. čuveja) v pomenu pletenega voznega koša za gnoj ali pa opletene prostora za sušenje kmetijskih pridelkov (po XVI. stol. npr. za koruzo); pri Lužičanih pa je *ćweja* lesen sod za ribe.

IZVOR IN PRIMERJAVA IMEN

ADDA

Po Valtellini, pokrajina Sondrio (*val – dolina, tellina – dolina*; torej slovensko *dolina Dolina*), teče reka *Adda*. Ime je ohranilo ženski spol in prešlo v moškega po latinski navadi. Tudi dejstvo, da se ni razvilo iz mnogo starejšega debla *apa*, kaže na pozno romanizacijo. Fonetični razvoj tega imena je zelo značilen za naša zahodna narečja, kar se kaže v izgovorjavi glasu o: **voda* > *uada* > *ada* > *Adda*. Ime *uada* se na Slovenskem še sliši in zato se nemškim zapisovalcem ne smemo čuditi, da so razne ouda, uda in uoda upoštevali pri imenih z *Ode-*, *Oude-*, *Uode-* ter pri *Uudemund*, ki je nato postal *Adamuendung* in končno sedanji *Admont* (tj. ustje vode).

Deblo *voda* > *uada* bi verjetno mogli odkriti tudi v imenu reke *Aude*, ki teče pri mestu Montpellier. Ravno tako venetski Bretonci vodi rečijo *dour* (izgovarja se enako).

V Zgornjem Poadižju imajo dolino Val d'Ega, v francoski Provenci leži mesto *Aigues mortes* (mrtve vode) in v isti deželi zdravilišče *Aix en Provence*.

Nad Piobbicom (italijanska pokrajina Pesaro) se dviga 975 m visoki Montiego, ki se odlikuje s studenci na pašnikih, zaradi česar so mu okoliški benediktinci najbrž rekli **Vodnati hrib*, **Mons aqueus* > *mons egus* > *ego*. Ti širje primeri zagotovo nimajo nobene zveze s slovenskim imenom *voda*; zato pa so dosti mlajšega izvora. Dosti manj zanesljivo bi bilo pojasniti ime reke *Adige* po istem kopitu.

Ne povsem romanizirane kraje, skozi katere teče *Adiža*, so šele v VIII. stoletju zavzeli Germani, ki pa so sprejeli romansko obliko, domnevno **Adda* < **Uada* (*voda*). Ker pa so v romanskih narečjih krajevnost izražali s sklonom mestnikom (*pri Vodi, ob Vodi*), so germanska ušesa dojemala samo **Addis*, s polno zvenečim samoglasnikom *a*, ki je prešel v široki *ê*. V hitri izgovorjavi pa se je ime kmalu glasilo kot sedanji *Etsch*.

ADRIA

Glej DRAGA.

APSA

Glej SAVA.

ARTEGNA

Grič v obliki popolnega rta sili v ravnino v Ratnju, ki ga je romansko prebivalstvo preimenovalo zaradi lažje izgovorjave v svojo Artegna. Glas *r* ima pri Slovencih veljavno polglasnika, tj. izgovorjavo med soglasnikom in samoglasnikom, kar pa je pri romanskih sosedih že od nekdaj povzročalo težave;

potočkom na dnu. Torej še dandanes: udrt, nižji svet, zajeda, ki sega v hrib z ravnine. Na Goriškem jih je dolga vrsta, navedem pa samo eno, *Volčjo drago*, ki je primer neumnega popačevanja starih toponimov. Do dvajsetih let je bila *Ovčja Draga*; ker pa ovca ni najlepši vzor bistrine, so samovoljno prešli na volka, ki ga tam ni najti že več tisočletij.

V pokrajini Brescia je vas *Adro*, pri Bergamu pa sta *Adrara S. Martino* in v bližini še *Adrara s. Rocco*.

Pod Kamniškimi Alpami pa imamo silno staro vas z imenom *Adergas* na koncu drage, ki je odprta proti jugu. Drugi del imena, *gas*, ni nemškega niti germanskega izvora, pač pa izvira iz besede *gasa*, ki je pomenila nekakšno slepo uličico, lahko pa tudi tesno uličico ali prehod kot npr. *Phyrgas* oz. nekdanji *pregaz* (Bajdura) blizu prevala Phryna na Zg. Štajerskem. Beseda *gasa* se je ohranila samo v Alpah in jo poznajo tudi Ladini.

V gotskem jeziku je glagol *dragga* pomenil *vleči se*.

Brez posebnih blagoslovov uradnih jezikoslovcev bomo rekli, da pomeni *Adergas drago s pregazom* na severnem koncu.

Bistvo pomena starega debla *adro* je še živo ohranjeno v besedi *draga* (*ader*, *adro* > * *adraga*).

Razdelki v hlevskih jaslih so podobne vrsti majhnih *drag*; na Vrsnem so jim rekli *jadrne*. Tudi hlačni žep je po obliku nekakšen zalivček: v staroruski govorici *jadro* ni jadro, marveč žep (F. Bezljaj). Istrska reka *Dragonja*, ki pri teka v morje po *dolgi dragi* ne more biti v sorodstvu z nekakšnim pridevnikom *argos* – bel, svetel; že njena barva tega ne dopušča.

DRAVA

V sanskrtu *dravā* pomeni isto kot pri nas drveč. Piccolomini, papež Pij II., v svojem delu *Cosmographia* (Paris, 1509) omenja reko Dravo kot *praecipuus Dravus*, drveča Drava. Naši venetski predniki so tudi reke poimenovali z eno besedo, ki pa je morala izražati geografsko pomembno značilnost. Ta reka neha biti deroča šele v nekdanji Panoniji.

Boerio v beneško-italijanskem slovarju navaja samostalnik *travo*, kateremu v italijanščini ustreza *corrente*, v nemščini *Stromm* in pri nas *vodni tok*. Avstrijska *Traun*, še pred stoletji *Travna*, ni mogla biti travna, porasla s travo, temveč reka, ki nosi *derovno vodo*. Primerjaj tudi našo *Dravinjo*.

Iz Val d'Aoste pridere v Piemont reka *Dora*, po Latincih zabeležena kot *Duria*, a njeni prastaro ime (vselej venetsko) je moralo biti *Dērēja, kar pomeni iz istega etima kot glagol *dreti* (obakrat polglasni ē).

V Furlaniji se izgubi vodovje hudourniške vode *Ter*, ki jo naši geografi neutemeljeno imenujejo *Tar*, Italijani pa so ji (pozno) vzdeli ime *Torre*. Niti Furlani še niso videli v njej stolpov, kar pomeni *torre*. Naše ime je v moškem spolu, ker *Ter* ni reka; v tem oziru slovenščina nima niti ene izjeme (*Timav in Dunav sta ji tuja!*).

V okolici Cadore so odkrili ročaj (Ca 64, M. Bor, Veneti), ki ima v napisu

besedo *dor*. V venetskem jeziku je ta glagol pomenil *dreti, odreti*. Primerjaj: kožo odreti; v ruščini *dor, der* – krčevina, laz; grško *dora* – *odrta koža*. Pri nas stara šaljivka: “*Dere se, kot da bi ga drli*.”

Hudournik Ter dela rane, *odrtine*, na površju furlanskih poljan.

Med desnimi pritoki Pada je tudi *Taro*. Preden je bilo njeno ime latinizirano, se je glasilo enako kot pravenetsko ime reke v Črni gori, namreč *Tara*.

V italijanski pokrajini Pesaro teče nevaren hudournik *Tarrugo*, ki v latinščini nima osnove. Upoštevajoč okoliško toponomastiko, smemo računati na izvorno obliko *Deruga, deroč potok.

V Franciji teče reka *Durance*, ki jo Cezar omenja kot reko *Druentia* – *driventja (*e* kot nosnik).

Naša *Dravinja* ni prevzela imena po Dravi; izvor tega imena je isti kot pri avstrijski Travni: *Travna* > *Dravna*. Pa *Dreta* v Savinjski dolini? Ali ne *dere* ali *drè*?

F. Bezljaj je tudi mnenja, da izvira ime obsoškega kraja *Bodrež* iz glagola *dreti*. Ker tam zelo radi zamenjavajo *v* z *b*, smemo računati tudi z obliko *Vodrež*. In v resnici je tako bilo. Vir iz 1341. leta ga omenja kot *Dors*. To pa ni nič drugega kot slabo zapisano ime *V Derež(u)*.

Iz starovenetskega obdobja je tudi rečno ime *Tronto* v italijanski deželi Marke. Pomensko je povezano z glagolom *dreti*.

Reko *Drawo* imajo tudi Kašubi na Poljskem.

V lužiškosorabskem slovarju najdemo tudi besedo *drēć* v pomenu naše *dreti*, drveti.

Angleški glagol *draw* pomeni med drugim *izdirati*, populiti in razvleči (po dolžini). V latinščini in germanskih jezikih na to obliko ne bomo naleteli, utegnili pa bi odkriti sorodstvo z našo besedo *Trenta*, ki enako kot *Drtija* pri Moravčah ne označuje reke, ki dere, marveč razvlečeno dolino. Podobna razlaga najbrž velja tudi za *Dréko* (brez nekdanjega nosnika, ki ga izkazuje italijanska oblika *Drenchia*).

DREŽNICA

Drezga (*e* kot nosnik) = cerkvenoslovanskogozd, bolgarsko *drezdák* = *grmovje*; 1187 *Dresnitz*. Verjetno spada sem tudi **DREZZO** (Como).

EMONA

Ob zahodni narodnosti meji leži furlansko mestece *Gemonia*. Nad njim se dviga zaobljeni Mali Karman – Mte. Cuarnan, visok 1336 m in katerega obliki so naši davni predniki rekli holm oziroma *hum* (-ol- > -ou- > -u-) in *kum*. Naselje pod holmom se je najbrž imenovalo *Holmina. Latinsko govorečim ljudem je bila izgovorjava soglasnika *h* nerodna, pa so ta glas nadomestili s soglasnikom *g*. Zamenjava med tema glasovoma pa še dandanes v naših zahodnih narečjih ni nič posebnega. Tako so romanski ljudje šele dolga leta po Kristusu začeli izgovarjati to ime najprej kot *Gelmina (z glasom *e*, ki je nadomestil polglasni *e* < *o*), nato pa kot *Glemóna* (pisno dokazano za leto 760), katerega pripona *-ona* je ustreznejša

KNEŽAK

Glej KNEŽA.

KNEJ pri Turjaku

Glej KNEŽA.

KOČNA

Monte Catria kot osrednji hrbet Apeninov (zahodno od Pesara) ob zahodnem vznožju zaključuje kotlino v obliki amfiteatra, v katerem leži mestece *Cantiano*. Četudi bi bila etimologija tega kraja komur koli neznana, bi se takoj oprijel imena *kotina*. Vedo, da imena kraju niso dali Latinci, marveč Umbri, ampak vsa okoliška toponomastika, žare s pepelom in keramika kažejo na Venete. Latinščina spet nima primernega etima za *Cantiano*, v našem jeziku pa ga imamo.

Možnost rekonstrukcije ponuja **kotina* s povsem verjetnim nosnikom *o* v predhodni stopnji, torej kot **kontina*. Zaradi umika naglasa na prvi zlog in denazalizacije (*on* > *ó*) ter oslabitve predzadnjega zloga in omehanja *t* pred *i*, je nastala pri nas oblika *Kočna*. Tudi naši kotni zobje so *kočniki*. Kočna pa nima z obliko zoba nikakršne zvezne, temveč pomeni goro, ki se dviga iznad *kočne*. Zato ima jeseniška *Kočna* pomen gore in kraja. Najlepša je *Kočna* v Kamniških gorah. Naši ladinski sorodniki v Švici imajo tudi več Kočen: *Munt Cotschen* 3104 m, ki se dviga nad resnično kotino, pri mestecu Lantsch (loče) teče greben *Crappa Cotschna* 1839 m, zahodno od prevala Fuorcla da Tschita (kita) 2831 m pa je naselje *Cotschna*. Toda deblo *cant-* ima še nosni *añ*, ki je utegnil preiti v navadni *an* šele v poznejšem obdobju. Če to drži, je naša razлага imena *Cantiano* tudi fonetično utemeljena: torej *Kočna*.

Morebitno sorodstvo se kaže v obliki *kanton*, npr. *Monte Canton* – Matscherwinkel 3042 m nad Passo Resia, neposreden ostanek retijsko-venetske toponomastike. *Kanton* smemo Slovenci šteti za svojo besedo.

Tudi *konta*, rupasta kotanja (Pleteršnik in Badjura) je istega izvora in je prav tako neposredna ostalina naših prednikov. *Konta* je še predsvanskega, tj. venetskega izvora. Na tablicah iz *Esteja* (M. Bor) beremo: *kantaj!* – *pokoplji!*; *sëkañtati* – *pokopati*; v *kontah* je sneg pokopan, *zakopan*.

KOKOŠ

Nikdar še nismo slišali, da so kokoši gojili na višavah ali da bi bil izrazit gorski vrh podoben tej živali. Kljub temu se je nekaj takšnega vrinilo celo v zemljevide. V bližini meje nad Trstom sta dva hriba z imenom *Kokoš*. Tržaško-italski modreci so v preteklem stoletju *Golino* (Goli vrh) prilagodili svoji besedi *gallina* = *kokoš* in nič manj modri Ljubljanci so to *Gallino* prevedli nazaj kot *Kokoš*. Drugo kokoš najdemo spet nad Val Passiria: *Huenerspiel* = *Cima gallina* 2451 m. Toda nad Trentom se je **Golina* pravilno ohranila kot *Pizzo Gallino* 2442 m (torej ne kot *gallo* = *petelin*). Nad Trentom se vleč Montagna Golem visoko do 2093 m.

KOKRA

V starih cerkvenolatinskih dokumentih je zapisana kot *Conkra*, v nemških pa kot *Kanker*. Sklepati smemo na obstoj primarnega imena **Konkra*. Nosnik je izpadel po X. stoletju. Kaže, da je bil pomen tega imena pretrd oreh za vse raziskovalce.

V neposredni bližini San Marina teče reka *Conca*. Glede na druga nelatinska imena v vsej okolici in na ženski spol smemo sklepati na identičnost. Italijanski jezik (pozna romanizacija – šele po letu 800) težko prenese tri soglasnike skupaj: *-ncr-* in je *r* zato moral izpasti.

KONTA

Glej KOČNA.

KOPRIVA

Res čudno bi bilo, da bi naši predniki poimenovali naselja in hribe po rastlini, ki ne kaže nikakršne vidljive značilnosti ali pa tam niti ne uspeva. To velja tudi za *koprivo*.

Kopriva na Krasu in *Capriva* pri Krminu ne moreta imeti nič skupnega s koprivami. Isto velja za razne *Koprivne*, *Koprivnice* in *Koprivnike*, na katere naletimo po vsej Sloveniji.

Deblo te besede je silno staro in beseda ni ohranjena samo pri nas, kjer je že pozabljen njen pomen, marveč jo poznajo tudi drugi slovanski jeziki: venetski (M. Bor) *kuprik*, ukrajinski *kuprik*, litvanski *kaupra* pomenijo *vzpetino* kot holm ali gomila. Verjetno bi utegnili v neposredni bližini teh vasi ali na vrhoh holmov najti ostanke nekdanjih gradič oziroma selišč. To prav gotovo velja za mestece *Cupramontana* v pokrajini Ancona; zgrajeno je (kot vsa najstarejša naselja v notranjosti) na nekdanjem gradišču (castellare) na vrhu nestrmega griča. Drugi del tega toponima ima isti pomen kot prvi: *gričasti hrib* (primerjaj v Alpah Ponte Mostizio).

Ko primerjamo našo besedo s prej omenjenimi, lahko opazimo, da v svojem razvoju ni bila podvržena metatezi kot ime rastline, ki se je baje razvilo iz *kropive* (*kropiva* > *kopriva* kot *lzica* > *žlica*). Zemljepisno ime *Kopriva* nima torej nič skupnega z botaničnim (kopriva, kropiva).

KOROTAN

Glej KAR.

KOSILO

Glej KOZJE.

KOSITI

Glej KOZJE.

Zaselek *Lemovo* (birokratska spačenka imena *Lamovo*) leži v dragi pri Vogrskem.

LENIŠČE

Lenišče je najverjetneje *položnejši del poti na klancu* ali pa lagodna strmina. Slovenci smo že pozabili na prvotni pomen besede *len*. Izvor moramo iskati v starocerkveno-slovanski besedi *lēnē* ali v venetski *llenej* (M. Bor, Veneti); obe sta pomenili *lag*, nikdar pa ne *len*. Enak je pomen v latinskem in italijanskem glagolu *lenire* – *omiliti* npr. bolečine) in letonskem pridevniku *lens*. Do pomenskega premika je pri nas prišlo dokaj pozno (*lagodno > leno*). Sicer pa *lenariti* smemo razumeti tudi kot *počivati*.

Prišlo pa je še do drugega premika v pomenu: iz lagodnejše strmine je ljudska izgovorjava ustvarila ime, ki naj bi izražalo kraj, kjer gojijo *lan*, *lanišče*. Ker pa so vsa *Lenišča* in *Lanišča* v strminah, ni pričakovati, da bi tam pridelali kaj lanu. To naj velja najprej za *Lanišče* nad strmim *Turškim klancem*, po katerem se vzpenja prastara jantarska pot v Hrušico. Klanec ni bil nikoli *turški*, marveč *turski* in toliko pomemben, da so na vrhu tega *lanišča* Rimljani zgradili utrjeno počivališče. Zanimivo je, da so lanišča vselej ob prastarih poteh in ob koncu zelo strmega klanca, po katerem je bilo potrebno *turiti s priprego*. Studenec ali kal sta bila vedno v njegovi bližini.

Glede na povedano, se ne morem strinjati z Bezlakevo razlago toponima *Landol* med Hrušico in Pivko (Eseji). On ga pojasnjuje z *jeleni*, ampak jelenov je bilo drugod dovolj, mogoče še več zaradi primernejše paše. *Lenišče* v pomenu *počivališča* pa najdemo v gozdovih Hrušice in Nanosa najmanj trikrat.

Lanišče, Laniše, Laniški vrh, Lenišče, Leniše in Lenivec.

Sorodna utegne biti tudi etimologija besede *klanec*: *k + leno, lano*; pomislimo, da velja samo za pot, cesto in nikdar za breg.

LEMENE

Na Beneškem teče v morje reka *Lemene*. Starocerkveno slovansko *leme*, ž. spol, pomeni zemljo, prst, torej reko, *ki nosi zemljo*.

Bor to besedo pojasnjuje (napis na žari Es 81 iz Esteja) kot *pozemski prah pokojnika*.

LEOBEN

Glej LJUBLJANA.

LESCE

1173 *Lezeza*, 1352 *Lescz* (M. Kos).

LIPA

pri Komnu v 1300 *Lippa*; enako *Lipica*.

LJUBLJANA

Našim prednikom so zbuiali pozornost trije gozdnati griči, ki štrlijo proti nebu na stičišču barjanske in posavske ravnine.

Takšnemu zaobljenemu hribu, podobnemu bolj mogočnemu (in verjetno dokaj starejšemu holmu), so rekli *lub*. Beseda je istega porekla kot *lobanja*, okostje glave, ali prav tako zaokrožena drevesna skorja ali *lubje*. V Rusiji imajo staro mesto *Lobnoje*. Mi poznamo *Lubnik*, *L(j)ubel(j)*, *L(j)ubno*, na Pomeranskem pa imajo vas *Lubnija*. Lužiški Sorbi se vzpenjajo na hrib *Lubin* (Drohmberg), njihovi pa sta tudi mesteci *Lubij* (*Löbau*; prvi soglasnik je povzet po slovanskom polglasniku) in *Lubnjow* (*Lübbenau*). Zanimiv je njihov samostalnik *lubja, -je*, podstreže (z dvoustičnim *I*). Kaj pa če tudi slovenska ladijska *paluba* ne izvira iz debla *lub*? Sicer pa pri nas *olupimo* okrogle sadeže.

Vas *Piagge* v italijanski pokrajini Pesaro je pripadala k Territorio di *Lubacaria*, kot je zapisano v neki listini nekdanje opatije S. Paterniano iz leta 777; utrjeni grad *Lubacaria* je bil porušen leta 1227. Ob zahodnem bregu jezera Como se razteza vas *Lubiana*.

Jugozahodno predmestje starodavnega mesta S. Daniele del Friuli, ki leži na griču, se imenuje *Borgo Lubiana*. Tudi pri S. Martino di Castrozza imajo zaselek *Case Luben = Lubno*.

Naša Ljubljana torej ni osamljena. Izvor njenega imena je posledica jezikovne zakonitosti, ki je povzročila nastanek tolikih sorodnih toponomov.

Po metatezi (premetu) *lob- > lēb- > ēlb- > alb-* v pomenu višave, gorovja, sta se že v najstarejši dobi lužiških žarnih grobišč pojavili imeni *Alpe* in rimske Colli *Albani*, ki z belino Latincev (*albus – bel*) nimajo nič skupnega. Isto velja tudi za Albanijo. Njen videz je ravno toliko bel kot črnogorski ob njej črn.

Drugotni naseljenci našega rodu (po razrušitvi primarne Haemone, Emone) so prostoru pod tremi lubi najbrže rekli **Vlēbah*, **Vlobah* ali **v lubah*. Dandanes bi temu rekli *Na lubenskem*. Toda domnevno **Lubenska vas* (vas je prastara družbena značilnost vseh zahodnih Slovanov) je z lahkoto nadomestila izpeljanka s pripono *-ana*: **Lubana* (saj imamo tudi *Lubno*) > *Lublana*; pripona *-ana* pove, da je bil kraj raztegnjen po ravnici ob vznožju, v razliko od nekdanjih gradišč. V narečju je še dandanes slišati *Lēblan* – v Ljubljani. Tu pa se spet pojavi težava za unitarističnega jezikoslovca, ki mu je pripona *-ana*- tujega izvora. Ali so krajevna imena Zaplana, Poljana, Kožbana, Medana in še Košana ilirska ali latinska? Neki starejši zgodovinar čisto dobrohotno meni, da je nastanek imena Ljubljana treba iskati v imenu reke *Lubija*, ki ji Vrhničani pravijo *Lēbija*. Vendar je ta že zaradi količine vode manj pomembna kot sta Ljubljaničina izvira Močilnik in Bistra. Ime Lubija pove samo to, da izvira neposredno izpod *luba*, griča na meji z ravnino. Reka torej ni mogla dati imena našemu mestu, marveč se je zgodilo prav obratno, kakor je bila prevladujoča navada. Na isti način kot pri Ljublanici je nastalo ime reke *Laba*. Kot reka je morala biti ženskega spola (za razliko od potoka, ki je vedno manjši in moškega spola) in pritekala je izpod *luba*, hriba. Germani niso

Smrje je vas med Premom in Topolcem. *Smrjene* je vas pri Turjaku. Blizu mesta Bruck a. d. Mur je na pobočju *Semriach* (*Na Smrjah) božjepotna cerkev Ulrichbrunn in višje proti Dunaju je znani *Semmering*, ki smo mu do prve osvoboditve rekli *Smernik*. Vsi ti kraji so na višji legi.

V pokrajini Pesaro sta dva kraja z imenom *Smirra* (ob cesti št. 3 in drugi na pobočju gore Mte. Petrano). Pri Kopru je *Sermin*, v Gornjem Poadižju *Sirmian*, ob Gardskem jezeru leži *Sirmione* in *Srem* so Rimljani preimenovali v *Sirmium*.

V Benečiji je vas *Smardeče*, furlansko *Sammardenchia*. Ni je vasi, ki bi se kitila s smradom. Pomen bo zato potrebno poiskati v starejšem jeziku.

Kaj je tem krajem skupno? Zagotovo to, da jih najdemo samo na nekdanjem venetskem območju.

SOČA

Pomensko osnovo za to ime gre iskati zagotovo že v skupnem prajeziku, saj najdemo že v sanskrtu *cuč, čoč* v pomenu *sijati, blesteti, odsevati*. Tudi v pradavnini so jo namreč videli kot *blesteč, odsevajoč srebrn trak*, kadar so jo občudovali z vrhom nad strmimi bregovi. Bila je *sontja – blesteča*. Rimljani so prevzeli to ime, le prilagodili so ga latinščini s pisanjem soglasnika *n* in dodajanjem pripone *-us* za moški spol (*fluvius – reka*). Pri Venetih namreč nobena reka ni mogla biti izražena drugače kot v ženskem spolu, kar je Latince motilo. Slovenci smo nosno izgovorjavo (kakršno so ohranili le Francozzi) izgubili šele po pojavitvi Brižinskih spomenikov. Do tedaj so izgovarjali samo *Soňča*. Soglasniška skupina *tj* je večinoma kmalu prešla v *c* ali *č*. Rimljanski viri pa izkazujejo obliko *Sontius* in *Pons Sontii* kot naziv poštne postaje pri 15. milji od Ogleja. Šele vulgarno latinski *tj. romanski* viri in govorica so imenu dodajali prostetični, začetni *i*: *Isontius, Isontio, Isonzo*. Takšen prostetični glas najdemo pri imenih Eslavo in Estevano (špansko) ter Išvan (madžarsko).

Soča pa je dolgo časa bila znana tudi pod imenom *Bela voda, Bela reka* kot pravi S. Rutar, vsaj v srednjem veku. Enako jo imenuje grof Nikolaj Salm v pismu koroškemu deželnemu glavarju Welzerju. V zgornjo Soško dolino naseljeni Nemci so po svojih fevdalnih gospodarjih, ki so se izražali na podlagi latinskih dokumentov, prevzeli *Isontius* in obliko prilagodili svoji govorici kot *Isnitz*. Nova inačica se je pojavila nato kot *Iznica* (S. Rutar). Poslovenjeno trentarsko prebivalstvo je delu Soče od izvira do pritoka Zadnjice reklo *Šnita* (< *Iznica*).

Iz istega debla izhajata zelo verjetno tudi imeni *Sondrio* in *Sondalo*, v katerih je nekdanji *-t-* med dvema zvenecima soglasnikoma sam postal zvenec. Nad isto dolino, ki se imenuje Valtellina, je zaselek z imenom *Baite Sonza*.

SOLČAVA

Pleteršnik ima: *Sül – dim, para; süliti se – kaditi se; sùlnat – poln pare* (Haloze). V letonskem jeziku *svals – dim, para; svelt – smoditi se*; litvansko *svèlti – žareti*; staro visokonemško *svilizon – smoditi*.

Solčava je najbrž kraj ob Savinji, kjer se rada ustvarja meglica zaradi toplotne razlike med vodo in zrakom.

SOLKAN

Jezikoslovec F. Bezljaj se je rešitvi močno približal, pa ni smel naprej, sicer bi bila spet potrjena neposredna povezava med Veneti in Slovenci.

Latinsko pisani viri govore o kraju *Silicanum*. Razvoj je bil verjetno naslednji: *sélékēno > *sélkēn* (naglašen prvi zlog kot dandanes; zato soglasniku 1 ni sledil več samoglasnik oz. polglasnik in ga izgovarjajo kot *w*: *Sólkán*). Pri Čehih je še živ glagol *osl'aknut'* (narečno), slovensko *poleniti se*, litvansko *sliñkti pa leno se vleči*. Mi uporabljamo glagol *zlekniti se*. Soča se tam med Sabotinom in Sveto goro *zlekne in v prostosti umiri*.

Stara oblika za to ime se je verjetno glasila *Sélékāno, pozneje pa se je naglas premaknil naprej; polglasnik *ě* so zapisovalci slišali kot *o*. Današnji *Sóukan*, kot ga slišimo iz usta domačinov, bi Rimljani zapisali povsem drugače, najverjetnejše kar *Sucanum*.

Jadranska cesta od Cattolice proti jugu je že v davnini tekla proti Pesaru po rahlo zleknjeni dolini. Vas v njej se imenuje *Siligata*.

SOPOT

Ozki soteski s potokom so naši predniki rekli *sopot*. Pri nas se uporablja v naslednjih oblikah: *Sopot, Sopotnica, Sopočnica, Sopota* in *Sopote*. V Karnijskih Alpah pa leži vas *Sapada*, katere ime bi raziskovalcu starih zapisov utegnilo potrditi enak izvor in pomen. Tudi zahodneje v Alpah jo najdemo, toda na Apeninskem polotoku bi jo morda odkrili samo v imenu reke *Potenza* < *Potēnca < *Sopotēnca.

STOL

Glej CTRIA.

SVETO

Glej SVINAK.

SVINAK

Čudoviti vrh gore *Svinak* nad Bovcem ne more imeti najmanjše zvezze s svinjerejo. Bovčani so hlevčku za svinje nekoč rekli *kôtec*, ker so živali v njem *kôtile* (F. Erjavec). Svinje so se morda pasle le na *Svinski planini* (Tolmin), kjer je bilo na razpolago mleko. *Svinška planina* na Koroškem, *Svinjski vrh* v Suhi krajini, *Svinski grič* pri dolenjski Ribnici, zaselek *Svinače* pod Bukovskim vrhom, vasici Zg. in Sp. Svine s *Svinskим vrhom* pri Trbovljah, vas *Svino* pri Kobaridu in *Svino* (zdaj raje Zavino) pri Branici tudi nimajo ničesar skupnega s temi živalmi. Imamo pa *Svibno* nad Litijo z zelo vijugastim reliefom pa še dve naselji *Svibno* pod Kumom in vasico *Svibnik* pri Črnomlju.

ŽIRI

V nekem cerkvenolatinskem zapisu iz XIV. stoletja (po M. Kosu) je navedeno to ime kot *Giroc*.

Znano je, da je v gotskem jeziku *kvam* pomenilo isto kot naše *žrmlje* in tudi mlin. Soglasniška skupina *kv* v gotskem *kvaba* = *žaba* in *kvinna* = *ženska* se je pri Venetih spremenila v ž. Morda bo kdo nekoč odkril sorodstvo med slovenskim *mleti*, tj. *drobiti žito med stoječim in vrtečim se kamnom*. Italijanski jezik je zelo verjetno od tod dobil svoj glagol *girare* = *vrtni se*, ki je popolnoma neznan latinskemu in francoskemu jeziku. Toda Italijan dandasne *melje aligira*, marveč *macina ossia fa girare una delle macine* (vrti enega od dveh mlinskih kamnov).

IMENA REK V NOTRANJOSTI ZAHODNE JADRANSKE OBALE

V pokrajini Pesaro teče tik pod S. Marinom reka *Conca*. Čista neumnost je iskati pomen tega hidronima v italijanski besedi *conca* = *skleda*, školjka; v kotlini je mogoče samo jezero, ki ga pa tam ni bilo nikoli. Ime naše reke *Kokra* najdemo v starih cerkvenih zapisih omenjeno kot *Conkra* in avstronemških kot *Kanker*. Fonetika tukaj ne izključuje sorodnosti. Ime utegne izvirati iz pomena **kriva voda* ali iz glagola *on(e)gaviti* = *ne teči naravnost*.

V *Conco* priteka rečica *Tassone*. Nobene sorodnosti ni med njo in *jazbecem* = italijansko *tasso*, pač pa z našo *Tesnico*. Torej gre za vodo, ki priteka iz *tesni*.

Podobna naj bi bila razлага imena za *S. Cristoforo in Tesana* = *Sv. Krištofa v Tesni* pri mestu Urbanija. Tam je bil nekoč prehod čez reko hudo nevaren in so se ljudje priporočali istemu priprošnjiku kot naši.

V Piobbicu se združita dve reki: *Biscubio* in *Candigliano*.

Prva je bila vedno zelo bogata z ribami, ampak z latinsko besedo za ribo, *pisces* (italijansko *pesce*) ne more imeti nikakšne zveze, saj tam v rimljanskih časih Latincev ni bilo. Venetsko ljudstvo je *ribi* reklo *pisk* (odtod *piškur*) kot Germani *Fisk* (nemško *Fisch*; zaradi germanškega *p* > *f*), ravno tako pa tudi *bisk* (sonorizacija *p* > *b*). V jeziku poznejših Benečanov poznajo žival *bisato* (glej Boerijev slovar), ki pomeni neko *vrsto jegulje*. Ime te reke bi torej pomenilo, da je **piskovna = polna rib*. Latinizacija ob koncu prvega tisočletja n. št. jo je spremenila samo delno: v spolu in prilagoditvi v izgovorjavi. Priimek *Pisk* je še v rabi pri nas v okolici Banjšic.

Ime druge reke, *Candigliano*, je najbrž prastaro in izvira iz indoevropske dobe kot ime reke *Apsa* (*Voda, Reka*) pri bližnjem Urbinu. Zato najdemo tudi zanj najverjetnejšo obrazložitev v sanskrtu, kjer pomeni nekaj svetlega (*scand-*). Sorodne oblike je lat. pridelnik *candidus* = *svetal, bel*. Vendar o latinskem izvoru ne more biti govora, ker vse do konca VII. stoletja, tj. do prihoda benediktincev, tam Latincev ni bilo slišati. Po naše bi rekli tej reki *Bistra, -ica*. - Belopoltim in

svetloglasim prebivalcem na evropskem severu se je ohranilo ime *Skandinavci*, tj. *Belini*, h katerim so hodili trgovat bolj temnolasi ljudje z juga. Na enak način in v istem pomenu se je pojavilo ime za *Beloruse* (ki niso bili Rusi, marveč Veneti).

Pri mestu Cagli srečamo ime reke *Burano*, ki je prav takšna ostalina iz sive preteklosti. Iz Boerijevega slovarja zvemo, da v benečanskem narečju *burana* pomeni isto kot v italijansčini *caligine*, torej nekakot *temino*. V ruščini *buryj* pomeni *teman in buraja* je neka temnejša vrsta pšenice, poljsko *bury* = *temno rdeč*. Sicer pa latinski pisec Festus pravi: *Burum dicebant antiqui, quod nunc dicimus rufum* (stari so pravili burum tistemu, čemur mi zdaj rečemo rdeče). Prav nad njo je pred mestom obdelana strmina, ronek, po imenu *Ranco Burano, s temnordečo zemljo*. Torej **Rdeča reka?*

Severno od Urbina se do Jadranskega morja razteza dolina reke *Foglia*. Zanimivo je, da je slovnično moškega spola, v vsakdanji rabi pa ženskega. *Foglia* pomeni *list* in tudi *listje*, vendar to ne more biti značilnost, ki naj to reko ločuje od drugih. Domnevni "Rima sinovi" so se potrudili, da bi pridali tej reki vsaj grški prizvod s pomočjo skovanke *Isauro* po glavnem mestu pokrajine, ki naj bi se namesto Pesaro glasilo nekoč **Pisaurum*. Kljub "učenemu" prizvoku tudi le-to ne more imeti imena po Grkih, ki v morebitnem ribiškem naselju **Biskavēno* niso imeli kaj iskati. Ko je bila dežela še prekrita z gozdovi, v katere se Rimljani niso upali stopiti, pa je bilo reko lahko karakterizirati z dolino plodnih polj, ki jih ni prekrivala z nanosi proda. Zato se je z veliko verjetnostjo imenovala **Polja*. V alpski dolini Val di Saviore teče reka *Poia* in v bližini leži jezero *Lago di Poglia*. Obravnavana reka *Foglia* izvira izpod gore *Monte Sovara* (pokrajina Arezzo) kakor toskanska reka *Arno*, ki je istega izvora kot bližnji *Reno* in razne *Recine*. V Alpah lahko najdemo tudi *Arno* in *Sov(a)ro*, ki je najbrž enake barve kot škofjeloška *So(v)ra*.

Rimljani pa so se pomikali na sever po dobršnem delu doline z reko *Metauro*, ki se izliva v Jadran. Znana je po bitki s Kartagini. Zato je razumljivo, da so ji "učeno", nekako grško ime nadeli Latinci sami, ljudsko, originalno je moralo biti bolj preprosto. Tisti začetni del *meta-* čisto nič ne diši po metafiziki, marveč mora biti ostanek stare prepozicije *med-* kot v našem imenu Medvode. Rekli smo že, da Rimjanov globoko v notranjosti tamkajšnje dežele ni bilo (z izjemo nekih prehodov) in tako jih ni bilo ob gornjem toku *Metaura*. Po drugi strani pa so domača imena samo prilagajali. Kot primer je zelo zgovorno tudi ime otoka *Metaumacus* pri Gradežu, katero izvira najbrže iz **Meduad* > *Meduacus* = *med + uada* = **Medvod(nik)*. Za isti *med*- ima *Metubaris*, ki ga Plinij omenja kot ozemlje *med Savo in Odro* nad Siskom: bara, barje, *Medjubarje*. Na podoben način je bilo zabeleženo še neko drugo rečno ime. Padovo obliva reka *Bacchiglione*, nekdanji *Meduacus minor*, v razliko od veje *Meduacus Maior* (Veliki in Mali M.). Končni *-acus* je najbrž nastal po latinskem *aquaeus* (vodni) iz originalne oblike *-uada - voda*. Nato pa so obe imeni strnili v eno samo, *Medacus*. V znanstveni reviji Ateneo Veneto (članek o vodni poti med Ravenno in Altinom, julij – december 1962)

Resia: slov. Rezija; nikakršne zveze z lat. "resecare" = žagati. Že v Sev. in sr. Italiji so kraji, kamor ni stopil stari Latinec, kaj šele tukaj! Reža pa bi veljal prej, kot špranja, tesen, skozi katero je treba iti.

Rodeano pri Rive d'Arcano: < * Rodne, neploden svet.

Ropa: glej slov. Rupa.

Rosazzo (Corno di): slov. Rožac; neploden svet.

Rualis: 1208 "apud Aruyalas"; Na rojah, Rojcah.

Runchia: ronki.

Sales pri Zgoniku na Krasu: je bil od nastanka Zàles, za gozd(om) in rimljanska vrba = salix tam v kamnju ne uspeva.

Sammardenchia: slov. Smardeče. Ni je vasi, ki bi hotela biti smerdeča. Izvor je treba iskati v toponimih Smrje, Smernik, Semmering.

Santa Maria la Longa: *S. Marija v Logu.

Sauris: istega pomena kot naša So(v)ra: rjavkasta voda.

Sedrano: najbrž *Strane.

Seletz, Seltz: pri Tržiču/Monfalcone; raje nemško, le da ni slovensko Selce.

Sart (Monte): slov. Žrd.

Sernio (Monte): 1190 m nad Kanalsko dolino; eden od Srnjakov. Sornico pri Ratnju, 1272 Sornico; *Srnjak ali Sornik.

Stalis pri Gemoni: 1295 "de Staulis", *Stave, kraj s stoječo vodo.

Straccis: 1130 "de Stracic", toda 1270 Straza, Straža.

Tagliamento: slov. Tilmenga, voda, ki vsepovod izdanja iz tal.

Tapogliano: 1256 "in Tapoliano"; slov. Tam na poljani. Vendar še vedno iščejo nekega Tappuliusa.

Timau: etim timav nakazuje nekaj, kar ima zvezo s podzemeljskim.

Treppo Carnico: 1256 "in Trep"; slov. Zatrep, nem. Talschluss.

Trst: glej zadevno poglavje, stran 86.

Turriaco: prim. slov. turski, Turjak.

Ursinins pri Buia: 1097 "in Ursnico"; *Vrsnik.

Vas: še 1523 lat. "in Vas". Redkost, ker je to kategorijo družbenega ustroja nadomestila contrada.

Vendasio: furl. Vendâs, pri Tricesimu, 1341 enako. Nastalo pred aplikacijo Slavons v pomenu Slovenje. - Isto velja za Vendoio.

Venčon: glej stran 89.

Vergnacco: < *Vrhnjak.

Vidulis: slov. *V dolih.

Villa Opicina: nič skupnega s "komunom", temveč zemljišča na osojni strani (opačina; D. Trstenjak).

Virco: slov. *Vrh.

Vissogliano pri Devinu: ni potrebe po imenu Vicinius.

Zegliacco: 1171 "de Zelaco" pri Treppo Grande; navaden Seljak je tam gospodaril in noben rimljanski Gelliacus.

Zellina: verjetno celina.

Ziracco: < *Žirjak, kraj z mlinom; prim. naše Žiri.

PRIMERJAVA FURLANSKIH BESED S SLOVENSKIMI

Izbor iz: Vocabolario friulano, Il nuovo Pirona

Abecedari	abeceda (it. alfabeto)	braghesse	hlačnica
aide!	podvizaj se, pohiti	braide	ograjeno zemljišče, brajda; toda ne le na Primorskem
àiar	javor (<i>Acer campestre</i> , it. acero)		
babâ	čenčati kot babe	bree	deska (it. asse, tavola)
babisse	babica	breon	ploh; glej vipavsko <i>brjon</i>
bàba	babica, it. levatrice; goba	brente	brenta slov. in it. britva (it. coltello da tasca)
baite	jurček	britule	nožič "britvica" (it. temperino)
barcie	bajta	britulin	burja (it. bora)
barele	barka		goniti divjačino; prim. razburiti (it. bracare)
	dvokolesni voziček z dvema štagama, primorsko borela	buère	bet, gorjača (it. randello)
	Bizjak, prebivalec med Sočo in Timavo; glej Bezjake; za Slovence so ti Bizjaki bili domačini s čudno govorico, kot tujci pa bi bili Lahi. Ni verjetno: ljudje med vodama.	buri	kanja (it. pojana, Buteo vulgaris)
		butìze	spustiti dol, znižati uličica (it. vicolo)
		cagne	klet, < kotina; Kočna (it. cantina)
Bisia		calà	kapa (it. cappa)
		cale	bakreni karantanski novčič
		cantine	skalna jerebica, kotorna (Perdix saxatilis)
blec	krpa; vipavsko blek (it. toppa)	cape,	
bòre	klafrsko poleno	ciape	
bòro	soldek; prim. bore malo (it. quattrino)	carantan	
bôz, bôc'	vipavsko <i>buč</i> , (čebelni panj = it. <i>arnia</i>)	catôr,	
		cotôr	

vleče na slovansko pripono za označevanje kraja, -dno: *Nizvodno; na Poljskem npr. Grodno, v Skopju je Vodno.

Lugdunum, Lyon: Lug = *Log, + -dno.

Ruteni, keltski rod, kjer je zdaj mesto Rodez (<*Rutenec); tudi v Ukrajini imajo Rutene.

Sabis, reka Sambre v belgijski Galiji; prim. Sava.

Seduni, nem. Sitten, alpsko prebivalstvo v kantonu Wallis; morda < *Sedlani, Selani.

Segusiavim prebivalci ob gornji Loiri; najbrž * Sekoslavci.

Sontiates in brez nosnika **Sotiates**, prebivalci ob Garonni; *Sot'ani, *Sočani; prim. Soča.

Veliocasses, ljudstvo okoli današnjega Rouena; *Velikaši.

Vellaunodunum, kraj v deželi Senoncev; *Vēledēno, *Veledno kot morda naš Bled (kraj s svetiščem).

Verbigenus pagus, ena od helvetskih pokrajin; prim z Lago Verbano, Vrbskim jezerom, Vrbo in Vrbnikom na Krku; z drevesom vrbo ni zveze.

Vercassivellaunus, ime odličnika; po mojem mišljenju gre za sestavljenko verassi (*vrhaški) in vellaunus (*veljak).

Vercingetorix (izgov. c kot k: verkin-); verjetno gre za latinizirano spakedranko iz *vērhunetski, ki pa ni bilo ime, marveč le funkcija.

Vertico in **Vertiscus**, lastni imeni; upoštevajoč v = b, smemo domnevati Bratič in Bratiško.

Vesontio, Besançon; vi-sont'a (prim. s Sočo).

Volcae Tectosages so imeli središče v Toulousu.

Volca Arecomici pa Nemaususu (Nimes) in Narbu (Narbonne); lahko iz *Vēlki ali pa iz *Veliki.

SLOVENSKE BESEDE V MADŽARSKEM JEZIKU

Do naselitve Madžarov na ozemlje panonskih Slovencev je prišlo v IX. stoletju. Prevzeli so veliko število naših besed, ki kažejo, kakšno razvojno stopnjo je do takrat dosegel slovenski jezik. Zlahka uvidimo, da se prišleki niso posluževali drugih slovanskih jezikov.

ábécé	abeceda (sv. Metod je tja prinesel azbuko ali pa alfabet)	adös	zadolženec
		Andres	Andraž, prim. Standrež
abrak	obrok (hrane za živino)	angolna	jegulja

Bab	fižol, prim. bob	dragit	dražiti, dvigati ceno
bába	babica	durva	grob, drvarski
beteg	bolnik	düh	bes, jeza
beg	beg	Ebed	obed
beszéd	beseda	ecet	ocet
beteges	bolan, betežen	eser	tisoč, po starci obliki jezer
bevezet	vesti (b < v)	Galamb	golob (še z nosnikom)
bika	bik	ganaj	gnoj
bivaly	bivol	gatyá	gate, spodnjice
bolha	bolha	gázol	gaziti, utirati
boröka	borovnica, borovka	giliszta	glista
borotva	britva, (britev)	gomb	gumb
barlang	brlog	gomba	goba
buta	bedak, butec	gerenda	greda
bukkfa	bukev, bukva	gerlice	grlica
Bosnyák	Bosnjak	göndör	ko(n)drast
buja	bujen, razkošen	gróf	grof
Cafat	capa, krpa	gumó	gomolj
ceh	ceh	górcöl	garati
cekkert	cekar	górcs	krč
cél	cilj	Hajszol	hajkati, goniti
cin	kositer, cin	hála	hvala
Csap	pipa, čep	hálás	hvaležen
császár	cesar (iz slovenske in nenemške besede)	ház	hiša, dom
cserép	črep, črepinja	haza	domovina
csilingel	cingljati	hiba	hiba, napaka
cseresznye	črešnja	háv	sev, žar, ogenj
csipke	čipka	hódít	osvajati (hoditi osvajat)
csipkerőzsa	šipek-roža	Istálló	štala, hlev
csóbór	čeber	iskola	šola
csurok	curek	isten	bog
csonk	čok (kaže še ohranjeni nosnik)	isteni	božji (istenit)
		Jajgat	javkati
csövet	cev	járom	jarem
csütörtök	četrtek	jaszol	jasli
dajka	dojilja	Kakas	petelin (< kokoš)
darál	treti, mleti	kalács	kolač, potica
deszka	deska	kalap	klobuk (zakaj ne šešir?)
dédapa	praded	kalaráb	koleraba
dorong	drog, palica	kalász	klas
drága	drag	kalitka	kletka
		kalmár	kramar, trgovec

PABERKI
IZ
PREZRTE PRETEKLOSTI

Zapiski iz gostišča v Ipperwaldu in razni drugi kôlnski arhivi vsebujejo še več zanimivih podrobnosti. Za leto 1375 (več kot 600 let je tega – op. ur.) lahko preberemo:

"Na 23. dan meseca maja je prišlo 160 romarjev, ki so bili vsak večer pogoščeni v Ipperwaldu ... Vsak je prejel kos kruha, skledico graha, košček špeha in dvakrat so mu napolnili vrček s pivom. Tako se je nadaljevalo do sv. Ivana (kresa), ko smo jih začeli gostiti po dvakrat na dan, opoldne in zvečer. Pri vsakem obroku so bili navzoči nadzorniki ... V sredo ob 7. uri so se zunanjji romarji spet zbrali; vsak je dobil kos kruha, rogelj za dva vinarja in čutaro vina. Nato so dobrotniki in romarji na kratko molili zase, za gosposko (oblast ni bila človekova, marveč od Boga – op. ur.) in vse dobre ljudi ter se solznih oči in v božjem imenu napotili v Aachen."

Vsakič je bilo v romarskih vrstah sklenjenih tudi nekaj porok, včasih po štiri ali pet. Ženitovanje so obhajali po "običajih slovenskih kmetov", kar so kôlnski meščani posebno radi gledali.

V Aachenu so ostali od 9. do 13. julija, ako so v Kelmorajnu ostali do sv. Petra (29. junija). Pogoščeni so bili v raznih samostanih. Med povratkom v domovino so se ustavili še v Trieru, kjer so se razkropili v skupinice.

V letopisih kôlskega mesta so naši romarji večkrat zabeleženi kot Ogri ali Dunajčani. Da pa gre za naše ljudi, je razvidno iz priročnika, ki ga je napisal kôlnski mestni pisar po imenu Feistritzer (tj. Bistričan). Uporabljali so ga pri sprejemanju romarjev. Poleg napotkov za bivanje obsega tudi razna vprašanja popotnikom iz naših dežel. Knjižica ima naslov: *"Alt-Wenthen (Wenden) oder Ungarn Ordnungsbuechlein"*. Tiste Ogre so npr. vpraševali: "Ste vi Slovenci?" Ko so romarji odgovorili, je bilo treba pristaviti: "Dobru, dobri, gut." Potem: "Od koth ste vi?" Po odgovoru spet: "Je prau, zhe dobru, ist schon recht." – "Kam greste vi?" Pritrditev k odgovoru: "Prau, nu dobro, zhe prau, schon gut und recht."

In drugod spet beremo: "Za Ogre veljajo tisti, ki so doma iz Kranjske, Koroške in Hrvaške in dokaze za to s seboj prineso."

Veljalo je pravilo, da bi moral vsakdo enkrat v življenju videti "sveto mesto Kelmorajn". Romanja je zatrl šele Jožef II.

Tako kot slovenski romarji, namreč dobro organizirano, veselo in ob izkazovanju svojih domačih navad, so se lahko vedli samo pripadniki naroda s starodavno kulturo. V nekoč (evropsko) cesarskem Kelmorajnu so zanje vedeli in jih poznali kot Stare Venete, *Alt-Wenthen*, enakopravno vključene (po karantanski liniji) v zahodnoevropsko državo, cerkev in kulturo. V letu 1375, še precej let pred koncem treh balkanskih držav, so bili Slovenci in Hrvati stari znanci v tistih krajih.

Ob tem se pa kar vsiljuje vprašanje:

Kako je mogoče, da so ljudje, ki jih imajo zgodovinarji za nesvobodne tlačane, skoraj eno tisočletje odhajali na božjo pot popolnoma svobodni, aplicirali svoja prastara pravila o demokratičnem sožitju v družbi (izvolitev 12 modrih) in se zavedali svoje nacionalnosti?

BATISTA

Tako po tridentinskem cerkvenem zboru so tudi župniki na Primorskem uveli župnijske matične knjige. Imen pa niso vpisovali vselej v domačih oblikah, temveč so radi uporabljali cerkvene latinske ali celo italijanske, tj. bolj učene izpeljanke. Čisto slovenski Kovač je večkrat postal Del Fabbro (Prvačina, leta 1580), Kolar latinizirani Rotar (ius; prav tam). Isto utegne veljati tudi za *Ba(p)tista* in *Battista* med zahodnimi Slovenci. Ime v slovenščini pomeni krščenik ali krščenec. Iz matičarskih zapisov bi pazljiv bralec utegnil potegniti tudi oznako čigav krščenik = krščenec naj bi bil imenovani gospodar. Še v tem stoletju je botrina veljala skoraj toliko kot sorodstvo in v primeru mladoletnih sirot so skrbstvo prevzeli botri. Tak otrok, ki je sicer moral delati pri hiši, pa ni bil hlapac oziroma dekla. V tem primeru gre za površen prevod v oglejsko latinščino, kajti *Baptist*, it. *Battista* v resnici pomeni krstitelja in ne krščenca; krstnik je mogel biti samo duhovnik. Kersnik, tj. *Krsnik*, utegne izvirati iz tega imena, lahko pa tudi od *kres*, *Kresnik*, skupnega indoevropskega božanstva (ind. *Krišna*), čigar ime in sled kulta so ohranili samo Slovenci.

Krščenik < *krščenik* ima ekvivalent za žensko obliko *krščenica*, ki zaslepljenim vsiljevalcem srbskega bratstva in priselitvene teorije rabi kot dokaz, da so neslovenski staroselci uporabljali krščene dekllice pokristjanjenih staroselcev za svoje sužnje oz. dekle. Če pa bi bili v svoji teoriji dosledni, bi morali govoriti tudi o *krščenikih* = *sužnjih* ali *hlapcih*.

Sicer pa tudi zagovorniki trditve o avtohtonosti (alpskih) Slovencev iz tega besednega zaklada potegnejo dokaz v svojo korist: besede *hlapec* pri balkanskih in vzhodnih Slovanih niti ne poznajo. Pri Čehih *chlapec* pomeni dečka ali fanta, pri nas pa se je pomen ohranil nekoliko spremenjeno. Hlapec je bil čisto navaden gospodarski pomočnik z rednim letnim plačilom in ki je po prejemu plačila mogel svobodno oditi k drugemu delodajalcu. Šele s Cankarjevim literarnim politiziranjem je hlapec zadobil negativen prizvok, kot bi ga mogla šumašter in uradnik.

DVOJINA

Založba *Naučna knjiga* v Belgradu je izdala 1965. leta knjigo *UVOD U UPOREDNO PROUČAVANJE INDOEVROPSKIH JEZIKA* kot učbenik za univerze. V njej lahko preberemo tudi naslednji umotvor, ki nadvse razumljivo prikazuje, kako v okviru bratstva poenotiti kulturo, seveda v korist enega naroda. Na 231. strani izvemo: "Izgleda medjutim, da izvjesne jezičke činjenice stoje u vezi s odredjenim nivoom civilizacije. Tako dvojina koja se uporno održava kod naroda sa slabo razvijenom civilizacijom iščezava s napretkom civilizacije ... Danas u Evropi dvojinu čuvaju još samo neki delovi litavskog, slovenskog i dr. seljaštva, sa srazmerno zaostalom civilizacijom, pa i tamo se ona sad gubi iz upotrebe ..."

proizvajalec materialnih dobrin, ki je obrambne dolžnosti moral odplačati z raboto, davek pa s pridelki, se ni pustil neomejeno izkorisčati in si je stare pravice hotel zagotoviti v pisni obliki. Notarji so največkrat in najprej uporabljali latinski jezik (italsko latinščino), v katerem se zapisniku rekli *verbale*. Po zakonih ljudske fonetike je glas *r* asimiliral (si prilagodil) glas *I*, *e* pred *r* (ki ima pri nas skoraj samoglasniško vrednost in zato tukaj pomeni kar dva samoglasnika skupaj) so imeli za tuj vrinek (smert = smrt) in ga niso izgoverjali, skupina *vrb-* pa še po analogijah sili k *urb-*. Tako je nastala beseda *urbar*, ki z urbanostjo oziroma z meščanstvom nima niti najmanjše pomenske zveze. Urbarji so bili shranjeni samo pri zemljiški gosposki, ki je zastopala državo.

Kmečki uporniki so se v boju za *staro pravdo* sklicevali na prastare pravice (ki jih italijanski kmetje npr. niso imeli), izvirajoče iz karantanske države in zapisane v *verbalih*, tj. *urbarjih*.

Ponarejevalci zgodovine o tem molčijo.

BRETONCI

Južni del Bretanje je za Francoze *pays vannetais* (*vantska dežela*, Bretoncem pa je *Gwenedour* (ve- > gwe-), kjer za praznike še zaplešejo ljudski *fânc* (*van-* > *fan-*, *vantski* = venetski). Pri njih *bet marvet* pomeni *bil mrtev* oziroma je umrl. Ampak tisto ljudstvo ni izumrlo, ker je ostalo živo kot naše slovensko po zaslugu nekdanje samozadostnosti v gospodarstvu.

Tudi pri njih najdemo pojave betatizma: pridevnik bretonski = *breizh* (brež), vendar največkrat *vreizek*. Pesniški *verz* postane *gwerz*. *Morju* se reče *mor*; *na morja dnu* = *armor don*; Cesarjeva *Armoricia* = Primorje = *Armor*. Njihova pritrdilnica je enaka naši ali lužiški in kašubski, namreč *ya, ja* (Srboslavci pri nas bi nam radi vsilili *da*, ki ga slovenski jezik nikoli ni poznal). Zanimiva je tudi beseda *holen* = *sol* (*halogene snovi* so nam znane iz kemije), kjer je bretonščina ohranila indoevropski in venetski glas *h* = *s*. Soglasnik *h* v *Himalaja* in latinsko *hiems* je prešel pri slovanskih ljudstvih tudi v zveneči *s* = *z*: zima (Himalaja, dežela zime). Hallein in bližnji Salzburg se nanašata na sol. *Mamig* = mamica; *vran* = vran, krokar; *jar* = jarčka; *dvst'v* = dosti; *br(h)a* = brhka (npr. dekle). Glagol *marël* (izg. *marél*) = *umreti*. Pomožnik *bud* = biti, njegov pretekli deležnik *béd* = bil in 3. oseba ednine v prihodnjiku *vo* = bo (kar smo ohranili samo mi). *Moez* = imeti; *mom* = imamo. Glagol *svébad* (izg. svébad) = pometati (z metlo iz *svib*, šib). Glagol *kuskad* = kučati, spati.

Vrli "očiščevalci" slovenščine (in "zbliževalci" z južnimi brati) bi se zgražali, ko bi jim dokazovali, da primorske *bóte* ne izvirajo iz jezika tujcev, marveč so prastara ostalina, za katero nam nudi dokaz bretonščina: *botëz* = obutev, v dvojini *botew*, v množini *botëwjér* (izg. kot polgalsni *ë*) = obutevje (botevje). Kot vidimo, so tudi oni ohranili pri nas sporno dvojino.

Ohranili pa so še eno ostalino Venetov: *karantanski klobuk*, zaobljen in s trakovoma, ki mu rečejo *calabousse*. Predmet in besedo zanjo so ohranili tudi Lužičani (klobuk) in Čehi (klobouk), Južnim in severnim Slovanom pa je ta predmet bil neznan Hrvati mu pravijo šešir). Klobuk je bil Venetom kot nam simbol dostenjanstva in zunanjji izraz osebne svobode; na Koroškem ga niso sneli z glave pred vladarjem.

V Bretanji se je v toponomih ohranilo zelo pogosto deblo *car-* = *čer, gor*: *Carantec* mestece ob severni meji, mesto *Corentan* v Normandiji, toda na francoskem narodnostenem ozemlju pa že v omehčani obliki *Charente* (*car-* > *char-*). Svetovno znan po svojih znamenitih "keltskih" *karih* je *Carnac* (Skalnjak). Omenimo lahko še *Brie* = Breg in *Brehec* = Bregec. Ob obali na severu dežele leži vas *Dol*.

Priljubljeno jim je število *tri* oz. trojnost (ki so jo Latincem dali Etruščani): *Treglonou, Trigavou* itd. O števniku in računanju pa je govor na drugem mestu.

Ohranili pa so tudi besedo iz evropskega prajezika: *Velege* = duhovniki. Leta bo zelo verjetno omogočila obrazložiti pomen imena Bled.

J. Caesar omenja kraj *Veneti*; pripadal je armoriškemu (obmorskemu ljudstvu) in se danes imenuje *Vannes*.

ILIRI

Že dolgo je tega, odkar trezno razmišljajoči znanstveniki ne enačijo Ilirov s Slovani. To so spoznali v preteklem stoletju tudi tisti hrvaški idealisti, ki so se zbirali v ilirskem gibanju. Ampak napačno uporabo imena *Iliri*, ki je bila prisojena vsem tistim ljudstvom, ki so se najverjetneje lahko sporazumevala z nekimi indoevropskimi plemenami na delu Balkanskega polotoka, so zgodovinarji vlekli naprej vse od IV. stoletja našega štetja. Politično indoktriniranim zgodovinarjem so kljub sumom glede obstoja bili in so še vedno potrebni ti Iliri pri teorijah o priseljevanju južnih Slovanov in izpodbijanju slovensko-hrvaškega staroselstva.

Tisto, kar naj bi bilo ilirsko, je v resnici bilo venetsko. Ilirski bi utegnil biti samo substrat Albancev. Pri nas pa kljub tujčevi zmoti krasijo s tem imenom lep slovenski kraj.

Zmeda glede Ilirov je postala še hujša, ko so jih spajdašili s Kelti. Vendar tudi to ljudstvo, ki ne bi moglo prekriti kar iznenada večji del Evrope in potem kar na lepem splahneti v nič, ob tem pa zapustilo besede in toponime, katerih pomen je razumljiv samo slovanskim narodom, ne prinaša rešitve problema. To je slutil tudi ugledni nemški jezikoslovec Erich Röth (Verlag E. Röth, Kassel, 1967: *Sind wir Germanen? Ende eines Irrtums*, po slovensko: *Ali smo Germani? Konec neke zmote*). Svoje raziskave je posvetil toponomastiki na ozemlju severozahodno od mesta Gotha v Turingiji. Odkril je, da je v nemščini germanskega porekla morda tretjina besed.

so verjetno samo dokončali prej pričeto spreobrnjevanje. Niti v Panoniji se niso ohranili sledovi glagolice; povsod je zavladala latinica, ki se je po venetskih napisih uveljavila že prej. Vendar to ne potrjuje germanofilske trditve, da so Slovenci sprejeli krščanstvo preko Salzburga. Naši predniki so prevzeli krščansko obliko nove evropske kulture v precejšnji meri že pred ustanovitvijo solnograške škofije. Prav tako ne drži, da smo za pokristjanjenje hvaležni Cirilu in Metodu vsi Slovenci. Kar zadeva slovensko ozemlje, se pri tem lahko strinjamamo samo za panonski del, in še to omejeno.

Krščanstvo z vzhoda bi moralo pri nas pustiti za seboj grške farne patronе, kot je zahodno latinske, germanske ali venetske, pa jih ni. Na naši zemlji do začetka odpora proti germanizaciji sredi preteklega stoletja ni bilo niti ene cerkve, ki bi bila posvečena svetima in drugače zaslužnima bratom iz Soluna. Tudi njuni imeni so starši začeli dajati otrokom šele takrat, ko smo pri balkanskih Slovanih videli rešitev za svoj narod. Tedaj se je začelo odkrivanje skupnih korenin.

SVETNIŠKA KRIMINALKA

Uradni zgodovinar Cerkve na Slovenskem se v knjigi *Leto svetnikov* (II, 233) jezi na tiste rojake, ki baje širijo neresnico o slovenskem sv. Domicijanu. Baje je bil knez s tem imenom prvi pokristjanjeni slovenski veljak in na gornjem Koroškem, zato (nemško) prebivalstvo izkazuje čast njegovemu grobu; zato imajo v millstattski cerkvi njegov kip. Nenavadna je razjarjena izjava sicer umirjenega avtorja glede te osebnosti, češ da "je to možno samo v zmedeni domišljiji, ki se ne opira na zgodovinske vire in realne možnosti". Zakaj se ne razburja pri "resnicah" o številnih drugih svetnikih, katerih obstoj ni bil dokazan? Odgovor je zelo enostaven: Obstoj sv. Gorazda – Domicijana, resničen ali ne, je v napoto domnevi o naselitvi Slovencev in vsiljenemu jugo-bratstvu.

V martirologiju, ki ga je v VIII. stoletju napisal irski menih sv. Beda (umrl 735. leta), je govor o sv. Domicijanu, vojvodu iz mesta Carisiacum, današnjega Quierzyja severovzhodno od Pariza. Nekateri gorečniki našega rodu naj bi ga baje zamenjali z Gorazdom. Jaz pa močno dvomim, da so že v tistem času obstajali vojvodi v Parizu in knezi na Koroškem (=kunigg, to pa je spet kralj); sicer pa Karantanci plemstva niso imeli. Po (politični) potrebi pa ni težko zamenjati carintiacus s carisiacus, posebno ne takrat, ko imaš na razpolago star rokopis. Sveti Beda mora imeti prav, pa amen! Ako on ni pisal o možu s Koroškega, ga pač ni bilo, vsaj ne pred letom 735.

Drugi sv. Domicijan ima god 7. maja. Ta je bil škof v nizozemskem Maastrichtu, vendar niti slovensko niti nemško govoreče ljudstvo na Koroškem ne ve zanj; pozabilo je celo na resnično koroškega apostola irskega Modesta pa sv. Kolumbana in sv. Amanda pred njim, toda spominu Domicijana – Gorazda izkazuje posebno predanost. Čudno je to!

V ljubljanskem NUK-u sem januarja 1988 iskal v nemščini tiskano revijo *Carinthia*, marčno številko iz leta 1863. Postrežejo ti z vsemi prejšnjimi in poznejšimi zvezki, le s to, ki piše prav o koroškem Domicijanu, ti ne morejo ustreči. Kljub vzorno vodenim evidencim v kartoteki ni pisano ime moža, ki je obravanavanii izvod odnesel, niti ni vpisan datum dviga (pred več leti).

IZVOR BESED VINO IN TRTA

Belgrajskim prisklednikom in vdanim jim veleznanstvenikom veljajo več zastarele pangermanske in panslovenske teorije o izvoru slovenskih besed kot odkritja, ki potrjujejo avtohtonost našega naroda. Le kdo med Srbski akademiji nauka zvestim Slovencem bi si drznil potrditi, da besede vino nismo prevzeli od drugih ljudstev, niti ne od večno zveličavnih Latinov in njihovih romanskih naslednikov?

Vinsko trto so stari Evropejci spoznali že davno pred etnično diferenciacijo in pred nastopom ljudstva Latinov. V Sredozemlje so jo zanesli že Veneti iz svoje pradomovine v Mali Aziji. To verjetno velja tudi za oreh, češnjo, marellico in breskev (persica = perzijka). Že sama beseda vino kaže venetski izvor in ne grški, ker ta ni poznal glasu v. Ime Veneti so Grki morali izgovarjati kot Enetoi (pri Herodotu tudi Henetoi). Tako klasično grška beseda *oinós* potrjuje razvoj iz *vino* (namesto *vi-* ima *oi-*, potem > *oe-*: *enologija, enoteka*). Kako pa so Veneti prišli do svojih oblik?

Ako se pri obrazložitvi omejim samo na slovenščino, ki pomeni med živimi jeziki najbolj neposreden ostanek nekoč skupnega evropskega praježika, se lahko čiste vesti oslanjam na domače oblike. Dandanes nam trta še vedno pomeni rastlino, ki se vije in vzpenja, svoje rodne veje in poganske pa pritrjuje s pomočjo *vitic*. Zato so ji najverjetneje rekli *vitēna in soku iz njenih plodov *vi(t)no*, ki je bilo pitno. Ker Latinci niso bili preveč nadarjeni za prevajanje, so tuje besede najraje samo prilagodili svoji izgovorjavi; odtod njim rastlina *vitis* in pijača *vinum* (ki je prav tako ohranila originalni srednji spol). Grščina pozna povsem svoji obliki, *ampelós* in *oinós*, ki jih ni prevzel noben drug evropski narod.

Slovenščina pa ima še eno besedo, ki je s trto v tesnem sorodstvu: *vi(t)ba* = *viba* pomeni zavojnico ali spiralno, ki se vije enako vitici. Iz lepe plezalke po starem hišnem zidovju, sorodne vinski trti, znane kot *vinika*, bi tudi utegnili izluščiti ozko pomensko zvezo z domnevno besedo *vitna. V italijanščini, katere besedni zaklad v dobršni meri izhaja iz venetščine, beseda *vite* (ed. ž. sp.: *vinska trta*) pomeni tudi vijak, ki ga uvijamo v matico; že v davnini je pomenil bistveni del stiskalnice (preše).

Razni antični viri pravijo, da so se Rimljani, tj. Latinci, naučili gojiti in tudi selekcionirati vinsko trto od Etruščanov in nikjer pri tem niso omenjeni Grki. Pa ne samo izrazoslovje, marveč tudi tehnologija ne kaže prav nič na "grško solo".

In vendar se napis na zahodnem sedežu Vojvodskega stola bere v dveh v nasprotno smer tekočih besedah **VERI** in **MASVETI VERI**, ki jih že koroško-slovenski pisatelj Urban Jarnik že v prvi polovici preteklega stoletja ima za slovenski (*Carinthia*, 4, 1818). Sijajno jih je do konca obdelal tudi Matej Bor. Birmanci nemškonacionalne in panslovanske ideologije ne marajo priznati slovenske narave napisa in fantazirajo z latinščino, češ da gre za nekoliko skrajšano latinsko ime *Ma(n)svetus Verus*. Vendar je že ta Mansvetus za Slovence poniževalen, ker pomeni krotak (pravi *Ponižnič*). Kdo pa naj bi to bil in odkod naj bi njegovo ime zašlo na Vojvodski stol, ne povejo. So pa še drugi, ki se zadovoljujejo s pojasnilom, da ge za rimljanske kamne iz porušenega Virunuma tam blizu. Mar so Noričani – Karantanci nalašč izbrali neke kamne tako, da se je po njihovi ponovni vgraditvi prikazal ta napis? Ali je vmes naključje? Sklenili so, da zadevo končajo z naključjem.

V resnici pa zadeva ni končana; vprašanje v zvezi z latinsko naravo napisa ostaja odprtlo. Bor meni, da se napis glasi *Veri, ma sveti veri* (prisezi, vendar sveti veri). Še vedno govorimo, da nekomu gre vera, tj. da mu je moč zaupati. Pomen se lepo ujema z vsebino vprašanja, ki ga je kosez – ustoličevalec zastavil vojvodskeemu kandidatu še na Knežjem kamnu, namreč če ima pravo vero. Ista prava vera pa je bila potrebna tudi vladarju dežele, kadar je sedel na Vojvodskem stolu in sodil po božjem pravu.

Slovensko naravo tega napisa nam potrjuje tudi tisto, kar je vklesano na vzhodnem sedežu Vojvodskega stola. Vsiljujejo pojasnitev kot **RUDOLPHUS DUX**. V tej obliki ga je prikazal Merian v svoji *Topographia Provinciarum Austriacarum* leta 1649. Seveda, o slovenščini niti trohice.

Po dosedanjih razlagah naj bi ga velel vklesati ob svojem ustoličenju leta 1360 vojvod Rudolf Ustanovnik iz rodbine Habsburgov. Vendar že potopisec Lazius v XVI. stoletju pravi, da gre za starejši napis, ki naj bi bil nekoliko predelan v ime tistega habsburškega vojvoda, po katerem je Avstrija lahko utemeljevala naravo zgodovinske vojvodine, pa še to po karantanskem pravu.

Resnično, ko natančneje pretehtamo napis na vzhodnem sedežu, opazimo, da nič kaj točno ne ustreza imenu vojvoda Rudolfa, saj so črke takšne:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

Pomen resničnega napisa je moč razumeti samo ob upoštevanju njegove starodavnosti. Izvira namreč še iz rimskega obdobja, ko je karantansko ozemlje bilo samostojna kraljevina (po latinskih pojmih, ker noben rod Venetov ni poznal kraljevin) in zatem rimski državi pridružena dežela Noricum z lastno zakonodajo.

Komaj pred nekaj leti so na mestu nekdanjega Virunuma odkrili dvorano, kjer je zasedal noriški deželní zbor, conventus Noricorum. Simbol upraviteljstva oziroma oblasti pa je bil ravno prestol, ki so ga tudi Rimljani prevzeli od Etruščanov kot sella curulis (sedeža vsakega od sočasnih dvanajstih in voljenih curulov). Pri nas je izpričan tudi na reliefih z mestnimi upravitelji Ptuja, Celja in Lipnice (Flavia Solva = F. *Slava(?); glej A. Conze, *Römische Bildwerke einheimischen Fundorts in Oesterreich*, Denkschriften der K. Akademie d. Wissenschaften, philos., hist. Cl. Heft III, Dunaj 1877). Ti prestoli ali stoli kažejo tipično latinsko okrasje in simboliko.

Prestol kot simbol državne oblasti in sodstva, kar gotovo je Vojvodski stol, pa je po svoji vlogi in pomenu, čeprav ne po oblikah, tudi v Karantaniji istoveten z rimljanskimi (primerjaj J. Šavli, *Vojvodski stol, Glas Korotana* št. 12, Dunaj 1987). In če k temu dodamo še študijo M. Bora v zvezi z razrešitvijo venetskih napisov iz kulture Este na slovenski jezikovni podlagi (M. Bor, *Jezik*, ki govori tudi današnjemu Slovencu, *Književni listi dnevnika Delo*, avgust 1985), se nam tudi v tem primeru pokaže, da je napis sestavljen iz prvotnih venetskih črk, ki so križane z latinskimi. Ako sledimo tej misli, pridemo do sprejemljive razlage. Upoštevajoč pod posameznimi črkami navedene številke, se nam ponudi naslednje branje:

- (1) V nobenem napisu ta znak ne pomeni črke R, ne v venetski ne v latinski pisavi, marveč vselej in povsod le S.
  - (2) Prevladujoča venetska (tudi etruščanska) oznaka za glas U, kot jo upoštevam tudi pod (10) in je pod vplivom latinice pomenila tudi V; isto upoštevam tudi pod (7).
  - (3) Berem že kot D ob upoštevanju približanja latinski pisavi, sicer je ta znak v obrnjeni obliki prej pomenil venetski R (v Este: Recija).
  - (4) Berem kot O, ki je iz nekoč oglatega postal zaokrožen zaradi posnemanja latinskega.
  - (5) Berem kot K, obrnjen iz venetska v latinski način pisanja (v desno).
  - (6) Berem kot JU; kombinacija I + V.
  - (7) Glej pod (2).
  - (8) Berem kot N, znak iz Esteja in Recije, prilagojen latinski obliki, ki jo zasledimo tudi v "galski" inačici.
  - (9) Berem (domnevno) kot Č; sklepam, da je klesar pred njim uporabil obrnjeni C za karantanski glas Č; obrnila ga je najbrž zato, da je poudaril nasprotnost glede na C iz latinice.
  - (10) Berem kot U.
  - (11) Domnevam, da gre za črko M v eni izmed oblik Este, vendar brez repka navzdol po desni strani.
- Oblika znaka pod (9) jasno izključuje istovetenje z D (dux) kakor tudi X pod (11). Zato ob upoštevanju teh ugotovitev sodim, da moram napis brati takole:

S V D O K J U V N Č U M

Izkopanine iz Mengša, Bohinja in drugih naših krajev kažejo motive, ki so omenjenim zelo sorodni. Poleg križa in sončnega kolesa je iz njih razvidna tudi valovnica, ki ponazarja ritmiko življenja. Najdemo jo na vsem posodju iz villanovske kulture v severnih Apeninih.

Tudi enako stara peterokraka zvezda ali pentagram izvira iz istih krajev in iz istih časov. Najverjetneje je posnetek simbola na faseti v krogu, ki se je pojavila v času kralja Salomona. Šesterokraka zvezda ali heksagram je kasnejša, zagotovo pa je prva precej stoletij starejša, saj so jo odkrili že na vrčih iz Babilona. Cornelius Agripa v svojem delu *De occulta philosophia* prikazuje amuletne pečate, med katerimi je tudi *pentagram*, nima pa nikjer heksograma, za katerega smemo torej sklepati, da se je razvil kot predrugačena oblika prejšnjega, torej pozneje. Pri Hebrejcih mora biti konica pentagrama obrnjena vselej navzgor; obrnjena navzdol postane izraz črne magije. Zelo verjetno velja to za našo *trutamoro*, ki je – naslikana nad vhodom v svinjak – odganjala zle duhove. Mar so bili napredni ideologi vraževerni?

Politični simbol je peterokraka zvezda postala šele z vstajo lyonskih delavcev leta 1834. V državni grb se je povzpela v Rusiji in to v rdeči izvedbi. V beli inačici jo je prevzelo več držav našega časa kot izraz svobode ljudi na petih celinah.

Zgodovinska dejstva pa niso nikomur prijetna in ne priznašajo niti svetosti simbolov. Z njo je pač križ.

PODUK IZ ZGODOVINE

namen očistiti spodnje Podonavje turških mostič. Slovencem je poveljeval celjski grof Herman II., ki je rešil iz Donave Sigismunda. Hrvati niso posebej omenjeni.

Slovencem pa v zvezi z omenjenimi zgodovinskimi dejstvi pripada še nekaj, kar jih postavlja pred monopolistične nosilce "zahodne omike", ki niso nikdar okusili divjanja turških plenilcev. Po zmagi pri Nikopolju se je Bajazitova vojska (ali res samo turška) potrudila izkoristiti presenečenje in planila je na zahod. Še iste jeseni l396 so Turki v okolini Ptuja prvič plenili in morili po slovenskem ozemlju. Viri omenjajo, da so odvedli s seboj v sužnost 16.000 ljudi.

Zaradi vpada Mongolov in domačih dvornih zdrah so Turki mirovali več let. Toda leta 1408 so prišli na prošnjo bosenskega kralja Ostaja v Bosno. Dne 9. oktobra 1408 so se v drugič lotili pustošenja naših krajev, ko so oropali Metliko in Črnomelj. Napad na iste kraje so ponovili leta 1411. Že štiri leta pozneje, 1415, jih je ponovno poklical na pomoč bosenški vojvod Hrvoje, da so mu pomagali zlomiti moč ogrske vojske. Del turške vojske je z Madžarskega odšel na Štajersko, nekaj enot pa se je iz Bosne napotilo čez Kolpo in mimo Ribnice do Ljubljane. Oglejski patriarh Lodovico Teck je v Vidmu zahteval, naj bi polovica za vojno sposobnih Furlanov odšla na pomoč Slovencem in Hrvatom, vendar so Benečani zaradi trgovanja s Turki spretno spodnesli ta načrt. Skrb za vero je bila samo deklarativna, enako kot so v našem 1993. letu deklarativna načela o človečnosti. Močno vznemirjen je bil ves "krščanski" svet, ki pa ni hotel ničesar žrtvovati za obrambo.

Na podlagi doslej naštetih napadov bi z vso verjetnostjo utegnili sklepati naslednje:

1. Turki so dotlej izvedli vse napade iz Srbije in Bosne, kamor so jih bili poklicali na pomoč domači veljaki. Med vsako od takšnih intervencij so prihajali tudi k nam.

2. Torej niso prihajali iz Male Azije, temveč iz sosednjih nam dežel. To pomeni, da so v balkanskih deželah dobivali informacije, hrano in vojaštvo. Turčija še zdaj nima veliko prebivalcev.

3. Ti napadi niso imeli strateških namenov, toda vnašali so zmedo v avstrijskih in ogrskih deželah. Zato je verjetno, da so v "turških" enotah prevladovali balkanski vojaki, katerih je bilo manj škoda kot turških. Po vsem, kar srbska vojska počenja dandanes, sodimo, da se ravna po tradiciji, ki ni turška, kajti dežele, iz katerih so bili izpeljani napadi, še niso bile vključene v sistem turških pokrajin. Pridružene srbske enote so se bojevale pod turško zastavo, vendar z namenom, da si pridobijo plen in povzročijo čim večjo škodo katoličanom, ki so jih smrtno sovražili. V prid domnevi, da so v turških enotah prevladovali pravoslavci, govorijo pričevanja o sistematičnem uničevanju cerkva in samostanov. Turške enote so bile do drugovercev strpnejše, zato so se ohranile stare cerkve (srbske, grške in bosenške; ohranjena je celo cerkev sv. Sofije, sedanja mošeja v Carigradu). V Bosni in Hercegovini je bilo dovoljeno delovanje frančiškanov. Samo Srbi in Grki so porušili

ob svoji osamosvojitvi vse mošeje tako, kot so uničevali pred nedavnim vse katoliške kulturne objekte na Hrvaškem. Starih običajev se ne morejo znebiti.

4. Pravoslavna ljudstva na jugu niso iskala pomoči pri katoliških deželah Evrope, marveč so poskušala uresničiti svoje prav nič nebeške namere s pomočjo muslimanskih zaveznikov. Njihovi interesi so od vsega začetka bili skupni.

5. Pravoslavna cerkev je o teh dogodkih molčala, nikdar jih ni obsodila in še vedno molči ali pa v zagovor uporablja laži.

Od teh časov naprej dobra tri stoletja na Slovenskem in Hrvaškem ni bilo več miru. Spomladi leta 1469 je paša Ezebeg iz Bosne vodil vojsko proti zahodu. Ustavili so se pred Senjem, toda hrvaški Frankopani se niso prav nič bojevali, temveč so se odkupili. Zato so Turki nadaljevali uničevalni pohod. Na dan 21. maja so se nastanili pri Metliki. Cela dva tedna so divjali po Kranjskem. Takrat so v predmestju Ljubljane začgali staro šenklavško cerkev. Strašno je bila opustošena vsa Dolenjska. V juniju in septembru istega leta je Skander paša (glej krščansko ime: Aleksandar) uničeval katoličane do reke Piave na Furlanskem. Ob koncu leta so izropali Dolenjsko in Savinjsko dolino. Glavni pritisk napadov je morala prenašati Kranjska. Deželni stanovi so sicer poskušali zbrati splošno obrambo in vsaka hiša je morala prispevati po enega moža z orožjem, toda bilo je že prepozno. Vistem času je Hrvaška bila zadržana skupaj z Madžari v obrambi pred turško glavnino. Evropa se je tedaj ustrašila. Papež je podelil posebne odpustke branilcem Slovenske krajine, vojaške pomoči pa ni poslal nihče. Morda bi do tega prišlo, če bi bil živ papež Pij II. Piccolomini, odličen poznavalec in priatelj vseh Slovencev. Ta je umrl leta 1464 v anconskem pristanišču, ko je hotel priskočiti na pomoč Skenderbegovim Albancem. Ta mož je bil prej tudi nadžupnik v Starem trgu pri Ložu in kot prvi med tujci je razumel pravni in politični pomen ustoličevanja vojvodov na Koroškem.

Leta 1471 je bosenški poveljnik Ezebeg opustošil Dalmacijo, v mesecu juniju pa je oplenil Kranjsko. Hitro se je vrnil v Bosno in od tam v drugič do Ljubljane. Sledil je kmalu še tretji pohod: na binkoštni ponedeljek so se enote utaborile na Rašici in dan zatem so ogrožale Ljubljano. Tam so se preuredili v tri veje: proti Kranju in Velesovu, druga h Kamniku in mimo Celja ter tretja v Stično. Kranjske obrambe ni bilo, Korošci pa so prispeti prepozno. Meseca avgusta so balkanski roparji preplavili Vipavsko dolino in Goriško. Poročilo, ki ga je poslal mestni stotnik Celja državnemu zboru v Regensburgu, je rečeno, da so porušeni samostani Stična, Pleterje, Jurklošter, Gornji grad, Novi klošter ter dva v ljubljanskem predmestju (avguštinski in frančiškanski), izropana pa sta bila tudi ženska samostana v Velesovu in Mekinjah. Na Kranjskem so v tem letu uničili skoraj 40 cerkva in na Štajerskem 24. Lokacije samostanov niso bile strateške, cerkve pa so rabile kvečjemu kot zavetišča. To dejstvo potrjuje prej izraženo domnevo, da je bilo uničevanje kulturnih zgradb delo katoličanstvu sovražno nastrojenih pravoslavcev. (Povejmo še enkrat: Turki na Balkanu niso uničevali kulturnih zgradb).

prepovedala navajati v katalogih univerzitetnih knjižnic, saj tega zgodovinarja (na uradno zahtevo) nikoli ni bilo.

KDO NAJ NAM PIŠE USTAVO?

Omet odpada z bahavega pročelja in vse razločneje se kaže trhlost zgradbe, kateri so rekli najprej kraljevina SHS. Potem ko so jo sedanji lastniki nekoliko olepšali in ji dali drugo ime, so nam govorili, da je nova. Toda pokukajmo le v stare razpoke iz let pred drugo svetovno vojno.

Pred letom 1936 so komunisti menili, da je Jugoslavija versajska ustvaritev, pa so kar dobro zadeli. Velesrbska zamisel je v Versaillesu postala stvarnost. Pomenila je uresničenje nenasitne želje po ekspanziji, ki je bila nenehno navzoča v srbski politiki pred Turki, v njihovem času in pozneje. Njeno glavno orodje je bilo "bratstvo po krvi" in osvobajanje tistih, ki takšnih želja niso niti gojili. Proti koncu minulega stoletja pa so odkrili najkoristnejšega zaveznika: **prostozidarstvo v službi francoskega in angleškega imperializma**.

V delu *Masoni u Jugoslaviji* piše Zoran Nenezić (Beograd, 1987), da je beografska loža Ujedinjenje, iako vezana za Francusku, kao svoj program formulisala težnju za jugoslovenskim ujedinjenjem, ali agresivnim i konspirativno-ilegalnim radom. Razumljivo je da su tri lože u Makedoniji (brez enega samega Makedonca ali Albanca – op. ur.), koje su pod zaštitom italijanske masonerije, predstavljale sigurne eksponente italijanske politike, dok je ona jedna loža u Bitolju, koja je bila vezana na rumunsku masoneriju, u političkom i nacionalnom pogledu bila bliska Vrhovnemu Savetu Srbije.

Kako je bila "južnoslovanska" naslednica kraljevine Srbije vpletena v imperialistične igre, prikaže avtor še v naslednjih vrsticah:

"Marsejsku tragediju izazvala je velika loža pariskog Grand Orienta. Razlog tome je bilo što je Grand Orient video u kralju Aleksandru največu prepreku u uspostavljanju odnosa sa sovjetskom Rusijom (ker je stremel po zasedbi pravoslavnega vseslovenskega prestola v Rusiji – op. ur.), iako su Beneš 1933., a g. Barteren za upoznavanje sa Rusima. Kako je kralj kategorično odbijao tu saradnju došao je u sukob sa Grand Orientom. Velika loža ga je zbog toga osudila, a velike lože u Pragu i Varšavi su to znale. (Arhiv Jugoslavije, F. 100, 13, 47)".

Popolni uspeh pa je pri tem imel papež Wojtyla.

V Jugoslaviji ni bilo pomembnega položaja brez prostozidarja: vlada, senat, diplomacija, policija, banke, vojska in šolstvo. Med 433 člani beografske mreže tik pred zadnjo vojno je vpisan tudi Aleksandar Belić, tisti mož, ki je kot predsednik Srbske akademije še v sedanji državi vsiljeval slovenskim profesorjem teorijo o skupnem izvoru, in to celo s pomočjo politične policije. Toda med prostozidarji ni bilo delavcev. Pri Slovencih so se vpisali neki profesorji, kapitalisti, ban in politične korifeje. Tudi na Hrvaskem jih ni bilo mnogo. Upravičeno smemo reči, da je bilo

prostozidarstvo kot nevidno središče političnega sistema predvsem zadeva srbske buržoazije.

Slovenski narod je postal leta 1918 žrtev takšne politike in brez formalnosti (plebiscita) priključen na novo odkritim bratom. Za nas na Zahodu skorajda niso vedeli. Prostozidar R. Seaton Watson piše v londonskem Timesu septembra 1914, da *Bosna in Hercegovina, Dalmacija, Hrvaška, Slavonija, Istra in Kranjska (za Slovenijo bratje niso vedeli – op. ur.) pričakujejo osvoboditev s strani prostozidarjev Srbije in Črne gore.*

Vrhovna loža Grand Orient se je morala oddolžiti srbskim kolegom za izvedbo sarajevskega umora. Zato je velela loži *Fraternité des Peuples*, naj začne razpravljati o skupni državi Srbov in Hrvatov (Slovencev še niso omenjali). V poročilu regentu Aleksandru in vladni pravi Pašić leta 1917, da je naprosil *Djordja Weiferta neka rad po framasonskim ložama u korist oslobođenja i ujedinjenja srpskog naroda produži što intenzivnije ... U tom cilju stavio sam mu na raspoloženje i izvesnu sumu novaca za pokriće troškova oko izdavanja knjiga, putovanja i državna predavanja. Ova napomena o framasonima mora ostati apsolutno tajna za sve izvan ministarstva (D. Janković, Jugoslavensko pitanje i krfska deklaracija).*

Krfska deklaracija (20. julija 1917) je bila prvi javni izraz izvajanja srbske zamisli kot osvobajanja bratov. Pri dokumentu je skupaj z vladom sodelovalo šest članov Jugoslovenskega odbora iz Londona. Ti veleumi so bili prepričani, da ustvarjajo "troimeni narod Srba, Hrvata i Slovenaca", zato pa "ponovo i najodsudnije naglašavaju da je ovaj naš troimeni narod jedan isti po krvi, po osećajima svoga jedinstva, po kontinuitetu i celini teritorije ... Ideja o njegovom nacionalnom jedinstvu nikada nije se gasila" (zato s pomočjo akademika Kmecla Trubar postal prvi jugoslavenar na Slovenskem – op. ur.) ... *Osećaj njegovog nacionalnog jedinstva i duh za slobodom održavali su ga u neprekidnim vekovnim borbama, na istoku sa Turcima (npr. Hasan paša Predojević – op. ur.), a na zapadu sa Nemcima i Madžarima.*"

Vendar za tretjega člena troedinega korita Pašić še ni vedel maja 1916 v Petrogradu, ko se je srečal z ruskimi časnikarji. Pojasnil jim je srbsko stališče glede londonskega sporazuma, po katerem naj bi Italija pod vodstvom socialističnega prostozidarja Giolittija kot nagrada za vstop v prvo svetovno vojno dobila Dalmacijo, Istro in našo Primorsko (aprila 1915). Rekel jim je:

"*Mi Srbi ne možemo a da ne priznamo neosporivo pravo Italije na hegemoniju obala jadranskih. I mi težimo za morem, ali ne tražimo ni na koji način ratne luke i pravo da u njima držimo ratnu mornaricu. Jedino tražimo izlaz na more. Italija se o tome ni malo ne protivi; pa ako se može govoriti o sporovima ili različitim pogledima, opstoje isti samo oko pitanja o broju morskih uporišta, nužnih Italiji za obranu svoje vojne moći na Jadranu.*" (Iz knjige *Jugoslavija u Americi*, Zagreb, 1922, napisal dr. Hinković, prostozidar in član Jugoslovenskega odbora).

Rapallski sporazum, ki pomeni odstopitev dela ozemlja v lasti slovenskih bratov, so podpisali v najstrožji tajnosti 12. novembra 1920 sredi noči. V najstrožji

Kazalo

NEPRIZNANA SORODSTVA	5
PRIKRITE ZVEZE IN	
KULTURNA DEDIČINA	9
NAJPOGOSTEJŠE	
GLASOVNE SPREMEMBE	
PRI OBRAVNAVANIH IMENIH	11
SORODNOSTI V VSAKDANJI GOVORICI	
VENETSKIH POTOMCEV	13
IZVOR IN PRIMERJAVA IMEN	17
ADDA	17
ADRIA	17
APSA	17
ARTEGNA	17
ARTINO	18
BATAVA	18
BATE	19
BATUJE	19
BELJAK	19
BERSAZ	19
BERSEZIO	19
BILJANA	19
BILJE	19
BITEŽ (nad Grgarjem)	20
BITNJE na Sorškem polju	20
BLED	20
BLEGOŠ	21
BODREŽ	22
BOHINJ	22
BOKA, slap	22
BOLOGNA	22
BOLZANO	23
BOROVLJE	23
BOROVNICA	23
BOVEC	23
BRANICA	24
BRASLOVČE	24
BRDO	24
BREG	25
BREGINJ	25
BRNCA	25
BRNICA	25
BRNIK	25
BRUGNA	25
CADRIA	25
CATRIA	25
CERCEN	26
CORTINA	26
CRODA	26
ČAVEN	27
ČER	27
ČIRČE	27
ČRNA PRST	27
DANE	28
GRADINJE	35
GRADIŠČE	35
GRADNJE	35
HOJA	35
HOTEDRŠICA in HOTENCI	36
HRAST	36
HRUŠICA	36
IDRIJA	37
IDRIJCA	38
IG	38
JABLANICA	38
JADRAN	39
JAVORNIK	39
JEZERO	40
KAL	40
KAMBREŠKO	41
KANIN	42
KANJI DOL	42
KAR	42
KARAVanke	45
KARNAHTA	45
KER	45
KLEČE	45
KNEŽA	45
KNEŽAK	46
KNEJ pri Turjaku	46
KOČNA	46
KOKOŠ	46
KOKRA	47
KONTA	47
KOPRIVA	47
KOROTAN	47
KOSILO	47
KOSITI	47
KOVK	48
KOZJE	48
KOZBANA	48
KRAS	48
KRIM	48
KRK	48
KRKA	49
KRMIN	49
KRN	49
KRTINA	50
KUK	51

LABA	51
LANIŠČE	51
LEDRA	51
LEMOVO	51
LENIŠČE	52
LEMENE	52
LEOBEN	52
LESCE	52
LIPA	52
LJUBLJANA	53
LJUBNO	54
LOG	54
LOGATEC	54
LOJE	55
LOKA	55
LONICA 1124 m	56
LOZICE	56
LOM	56
MANDRJE	56
MARKA	56
MATERA	57
MATERIJA	57
MATRA	57
MEJA	57
METI	57
METLIKA	58
METULLUM	58
MODREJ	58
MONTEFELTRO	58
MONTENERONE 1526 m	58
MOSOR	59
MOZIRJE	59
MUZCA 1612 in 1630 m	59
NADIŽA	59
NARO	60
NARNI	60
NERETVA	60
NEVIODUNUM	61
OCRA	62
OJSTRICA 2350 m	62
ORNAVASSO	62
ORTLER	62
OSIANA	62
PAD(UŠA)	62
PENNA	63
PERATI	64
PIAVE	65
PLANICA	65
PLANINA	65
PLAVE	65
PIOVE DI SACCO	65
PLÖCKEN PASS	65
PODIE	66
POLA	66
POLJČE	66
POLJE	66
POLOG (pri Tolminu)	66
POREZEN 1630 m	67
PREDOLINA	67
PRESALE	67
PRESERJE	67
PULJ	67
RAŠICA	68
RATENJ	68
REGENSBURG	68
REGHENA	68
RENO	68
RHEIN	68
REZIJA	70
RIBNICA	71
ROB	71
ROČINJ	72
RODINE	72
RONEK	72
ROŽ	73
SAPADA	73
SAVA	73
SAVIO	74
SCLAVONS	74
SELO	74
SEMMERING	74
SENOŽEČE	74
SEŽANA	75
SIRMIONE	75
SKANDINAVIJA	75
SKROTJE	75
SMRJE	75
SOČA	76
SOLČAVA	76
SOLKAN	77
SOPOT	77
STOL	77
SVETO	77
SVINAK	77
SVINO	78
ŠKORKLJA	78
ŠPIK	79
ŠTURMI	79
TABOR	79
TAGLIAMENTO	79
TAMAR	80
TARO	80
TAURISCI	80
TER	81
TIBERA	82
TIFERNUM	82
TIMAVA	82
TINJE	82
TIRENSKO MORJE	82
TLIMENCA	83
TOLMIN	83
TRAUN	84
TRENTA	84
TRIGLAV	84

TROJANE.....	86
TRST	86
TRŽIČ	87
TURJAK	87
VAČE	87
VADO	87
VARDA	87
VAS	89
VENČON	89
VERD	90
VIPAVA	90
VOGRSKO	91
VOKLO	91
VOLČE.....	91
VRANSKO	91
VRATA	91
VRBA	91
VRBSKO JEZERO	91
VREME, VREMSKA DOLINA	92
VRŠIČ	93
VRTAČA	93
VRTOVIN	93
WALD(o)	94
WELT	96
WILDON	96
ZILA	96
ŽIBRŠE	97
ŽIRI	98
 IMENA REK V NOTRANJOSTI	
ZAHODNE JADRANSKE OBALE	98
 VENETSKI TOPONIMI ZAHODNO OD NAS ..	100
Severne italijanske Alpe	101
Okolica mesta Trento	101
Valtellina	102
Okoli Adamella	102
Dolomiti	102
Pokrajina Como	103
Bergamo	103
Orobijske Alpe	103
Val di Fassa	104
Val Gardena	104
Val Passiria	105
Zahodne Alpe	106
Engadin	107
Notranjost Švice	107
 NEROMANSKA	
KRAJEVNA IMENA PRI FURLANIH	108
 PRIMERJAVA	
FURLANSKIH BESED S SLOVENSKIMI	115
 PRIMERJAVA	
GOTSKIH BESED S SLOVENSKIMI	118
"DE BELLO GALLICO"	
IN DOMNEVNO KELTSKA IMENA	120
SLOVENSKE BESEDE	
V MADŽARSKEM JEZIKU	122

 PABERKI IZ	
PREZRTE PRETEKLOSTI.....	127
BOŽJEPOTNIKI	129
BATISTA	131
DVOJINA	131
DVANAJSTIJA	132
DOMOVINA	133
KAKO SO ŠTELI	
IN ŠE ŠTEJEMO SLOVENCI	134
KEKEC	135
KLOBUK	135
KRIŽ IN KRST	136
OČE IN NONO	139
PLUG	139
ČEŠPLJA	140
ŽEGEN	140
ŽLICA	141
KRALJ	141
ŽUPAN	144
URBARJI	145
BRETONCI	146
ILIRI	147
SRBI	148
NEMŠKI	
VIRI O SLOVENCIH	151
VELJAVA	
SLOVENSKEGA JEZIKA	152
PISAVA IN ABECEDA	156
SRBIZMI	
ALI SLOVENSKO TOPOUMJE	156
MATERIALNI ODRAZI	
DUHOVNEGA ŽIVLJENJA	159
SVETNIŠKA KRIMINALKA	162
IZVOR	
BESED VINO IN TRTA	163
RUDARSKA TRADICIJA	165
PRASTARI NAČIN BARVANJA TKANIN V	
MODREM	166
NA PRETEKLOSTI MORAMO GRADITI	170
NEKDANJA DRUŽBA IN PRAVICE ŽENSK	173
NAPIS	
NA VOJVODSKEM STOLU	176
SIMBOLI IN STVARNOST	180
 PODUK IZ ZGODOVINE	183
TURŠKI VPADI	185
TEMINE	
URADNEGA ZGODOVINOPISJA	193
KDO NAJ NAM PIŠE USTAVO?	194